

**Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
Юридичний факультет Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Асоціація українських правників**

СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

науково-практичний журнал

(спеціальний випуск, присвячений проблемам соціології судової влади)

№ 1 (7)
2013

ЗМІСТ

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ: ПРАГНЕННЯ СУВЕРЕНА І ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО КОРПОРАТИВІЗМУ	3
Про проект Кодексу суддівської етики	3
Костицький В.В. Соціолого-правовий зміст Кодексу суддівської етики (акт корпоративного саморегулювання чи корпоративне закріплення морально-етичних вимог суспільства)	4
Бангалорські принципи поведінки суддів	9
Кодекс суддівської етики (робочий проект 2012р.)	14
Кодекс суддівської етики (проект підготовлений членами Асоціації українських правників–працівниками Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом проф. Костицького В.В.)	19
Резолюція круглого столу з обговорення проекту кодексу судівської етики	27
Лист члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Мікуліна В.	27
Лист Голови Ради суддів України В.В.Онопенка	28
Рішення XI чергового з'їзду суддів України «Про затвердження Кодексу суддівської етики»	29
Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів 22 лютого 2013року	30
Костицький В. Банківська таємниця і таємниця у судочинстві: морально-етичні проблеми.	33
Обрізко І. Принципи спеціалізації та незалежності суду і суддів у системі конституційних принципів	34
Григорович Р.В. Морально-етичний зміст принципів державної політики у сфері питного водопостачання	37
Рачинська В.Я. Всеукраїнське обговорення проекту Кодексу суддівської етики як предмет соціолого-правового дослідження	38
ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВА ВІДКРИТОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ	42

Про Першу громадську експертизу офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»	42
Положення про проведення громадської експертизи «Доступ до правосуддя» та створення на її основі рейтингу офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції	45
«Доступ до правосуддя»: про результати Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції	50
Рейтинг офіційних веб-сайтів адміністративних судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»	57
Рейтинг офіційних веб-сайтів господарських судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»	57
Рейтинг офіційних веб-сайтів загальних судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»	57
Рейтинг офіційних веб-сайтів місцевих судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»	57

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ: ПРАГНЕННЯ СУВЕРЕНА І ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО КОРПОРАТИВІЗМУ

ПРО ПРОЕКТ КОДЕКСУ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

Групою членів Асоціації українських правників – працівників Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи за сприяння Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі під керівництвом проф. Костицького В.В. з метою сприяння утвердженню гарантій для реалізації права на судовий захист прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, утвердження незалежності та безсторонності судової влади, зміцнення її авторитету в суспільстві підготовлений проект Кодексу суддівської етики.

Даним проектом враховані напрацювання Ради суддів України з цього питання, а також Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006, в частині використання базових принципів регламентації поведінки судді. Проектом також передбачається вдосконалення механізму контролю за виконанням Кодексу суддівської етики шляхом створення Комісії етики суддів, до функцій якої належатиме попередній неупереджений та об'єктивний експертний розгляд питань дотримання суддями норм і принципів суспільної моралі та професійних етичних стандартів, що, в свою чергу, підвищить довіру громадян до судової системи.

В рамках доопрацювання проекту Кодексу були проведені «круглі столи» за участю суддів судів загальної юрисдикції, науковців та юристів-практиків у різних регіонах України, наприклад, у Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій та інших областях, що знайшло своє відображення в прийнятті відповідних резолюцій з пропозиціями стосовно внесення змін і доповнень до проекту Кодексу.

До робочої групи надійшли пропозиції з більшості апеляційних та ряду окружних судів, від низки юристів-науковців, окремих установ. Більшість з них у тій або іншій мірі враховано.

Підсумковий «круглий стіл» був проведений 18 лютого 2013 року (початок о 14:00) в прес-центрі Українського національного інформаційного агентства «УКРІНФОРМ» (м. Київ) за участю представників Ради суддів України, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Асоціації українських правників, інших громадських організацій, наукових кіл та засобів масової інформації.

Секретаріат Асоціації українських правників

СОЦІОЛОГО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ КОДЕКСУ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ (АКТ КОРПОРАТИВНОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЧИ КОРПОРАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ВИМОГ СУСПІЛЬСТВА)

Костицький В.В.

доктор юридичних наук, член-кор. Національної академії правових наук України, професор

Останнім часом у суддівських колах за участі представників Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради юстиції, до компетенції яких входять питання притягнення служителів Феміди до відповідальності, а разом і серед людей, так чи інакше причетних до правового середовища України, активно обговорюється оновлений текст Кодексу суддівської етики, який найближчим часом має вступити в силу. І це й не дивно. Адже, можливо, саме від того, яким буде вказаний Кодекс: декларативним зібранням принципів професійної поведінки служителів Феміди для внутрішнього користування або ж ефективним інструментом реального застосування його норм на практиці, — залежатиме майбутнє обличчя судової влади України.

Підстав же для пильної уваги спільноти до оновленого документа є чимало. Зокрема, невідповідність морально-етичним принципам поведінки судді, незаконне отримання суддею матеріальних благ або здійснення витрат, що перевищують доходи такого судді та членів його сім'ї, та вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості, незалежності, чесності та непідкупності судових органів загалом, тощо. Відповідно новий кодекс має вирішити не лише існуючі етичні проблеми, пов'язані зі статусом судді, а й сформувати в Україні плацдарм для незалежності й неупередженості судової влади, який би відповідав міжнародним та європейським стандартам суддівської поведінки та зміцнював авторитет судді в суспільстві.

Групою членів Асоціації українських правників-працівників Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом автора з метою сприяння утвердженню гарантій для реалізації права на судовий захист прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, утвердження незалежності та безсторонності судової влади, зміцнення її авторитету у суспільстві підготовлений проект Кодексу суддівської етики.

Розробка цього проекту проходила за таких історичних обставин. 01.01.2012 на підставі прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» втратив чинність Закон України «Про статус суддів», прийнятий ще двадцять років назад. Останнім, зокрема етичні моменти діяльності суддів розглядалися лише в загальних аспектах, необхідність затвердження Кодексу суддівської етики не встановлювалася.

Разом з тим, V з'їздом суддів України 24.10.2002 був затверджений Кодекс професійної етики судді, який був належною на той час відповіддю на потребу саморегуляції суддівської професії, хоча і не встановлював конкретних механізмів забезпечення дотримання його положень.

Тому у зв'язку необхідністю удосконалення судової системи Асоціацією було прийняте рішення про початок проведення судової реформи, результатом якої серед іншого й було прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Для суддівської спільноти очевидним є необхідність вдосконалення затвердженого десять років тому Кодексу професійної етики судді, що має свій вияв у активній роботі над проектом нового Кодексу.

В основу запропонованого Асоціацією українських правників проекту Кодексу суддівської було покладено дванадцять положень, враховано напрацювання Ради суддів України з цього питання.

1. Як відомо у спадщину від радянської системи Україна отримала розгалужену та професійну судову систему, яка працювала виключно в рамках існуючої тоді політико-правової доктрини. І вже на зорі формування української держави постало питання про формування не просто судової системи України, а про створення української судової влади. Перші кроки в цьому напрямі були зроблені ще на початку 90-х років. У ті часи мені довелося, працюючи в комісії Верховної Ради України з питань законодавства і законності, бути відповідальним за підготовку змін до низки законів, зокрема, «Про статус суддів», «Про кваліфікаційні комісії суддів», «Про суддівське самоврядування», «Про дисциплінарно-атестаційні комісії суддів» тощо. Тоді ж фахівці (в тому числі і автор), які писали українську Конституцію, заклали в неї ідею розподілу влади, що походить ще від Шарля Монтеск'є, про розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову, але не врахували при цьому, що 270 років – це великий період. За цей час змінилися аргументи та підстави для поділу влади.

Якщо в той період ішлося про бажання обмежити монархів, що мали в своїх руках всевладдя, забравши в них право ухвалення законів та передавши його професійному політичному парламенту, виконавчу владу, передавши її професійним менеджерам загальнодержавного рівня, судову владу, віддавши правосуддя у професійні руки, то нині ми розуміємо, що механізми влади не можуть бути обмежені лише трьома гілками. Відповідно виникають додаткові похідні влади права, зокрема, твердження стосовно того, що в основі права має лежати моральний імператив, даний суспільству Всевишнім, і правом є лише те, що вписується в рамки цього імперативу. Іншими словами, право має бути моральним, якщо ж закон аморальний, то це — не право. Цей принцип як спосіб вираження право в епоху сучасної глобалізації і був закладений у запропонований Кодекс суддівської етики.

2. Здійснення правосуддя, реалізація завдань судової влади щодо забезпечення права кожного на судовий захист – запорука верховенства права, основа виконання судом його важливої функції та гарантування кожному громадянину України доступу до об'єктивного, неупередженого, справедливого, чесного правосуддя на засадах суддівської етики.

Певні етичні вимоги перед суддею ставить Законодавство України. Зокрема, пункт 2 частини 4 статті 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 зобов'язує суддю дотримуватися правил суддівської етики, які згідно із статтею 56 цього Закону визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України.

Окрім цього, суддю відповідно до пункту 2 частини 4 статті 83 закону про судоустрій і статус суддів може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав систематичного або грубого одноразового порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя. Таким чином, питання про ухвалення кодексу суддівської етики стає важливою проблемою як організації правосуддя, так і дотримання вимог законодавства щодо статусу суддів.

3. Із позицій соціології права ухвалення Кодексу суддівської етики вирішує ряд суспільно значимих проблем. Перше завдання кодексу полягає у формуванні етичних стандартів поведінки судді, які будуть виконувати роль внутрішнього, регламентаційного акта й існуватимуть задля того, аби судді були поінформовані про вимоги, які поставлені перед ними. До речі, в кодексі записано, що особа лише подаючи заяву на здачу кваліфікаційних іспитів вже з того моменту бере на себе зобов'язання дотримуватися етичних вимог і обмежень, які ставляться перед суддями.

Другим завданням у проєкті сформульовані морально-етичні принципи поведінки суддів, такі, як: незалежність, неупередженість, чесність, непідкупність та справедливість. Викладено в кодексі й бачення, яким чином мають забезпечуватися ці принципи. Наприклад, при прийнятті рішень суддя має бути незалежним від думки своїх колег та

адміністрації суду або ж суддя має уникати недоброчесних зв'язків, які, на думку громади, можуть вплинути на його незалежність та неупередженість. Іншими словами, в разі появи такої інформації суддя зобов'язаний взяти самовідвід у процесі.

Серед інших завдань з'явилися у Кодексі і норми професійної етики. Тобто поруч із загальними принципами чесності і справедливості судді закладають фундамент й етичних вимог щодо професійної роботи суддів. Це, зокрема, зовнішній вигляд судді, участь у громадських заходах, можливість займатися юридичною практикою, прагнення судді підвищувати власний професійний рівень тощо. Відповідно суддя повинен демонструвати своєю поведінкою та відношенням готовність вести себе згідно із законом як у судовому процесі, так і поза ним. І це має бути зрозумілим для кожної законослухняної, поінформованої та доброчесної людини.

4. При підготовці проекту Кодексу враховано норми міжнародного права Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006, а також ряд інших міжнародних документів.

Бангалорські принципи поведінки суддів передбачають систему показників, за якими можна вимірювати не тільки морально-етичний зміст правосуддя і моральність поведінку суддів, а й незалежність судових органів. До цих принципів належать: незалежність судді та судової влади, відстоювання незалежності; об'єктивність як необхідна умова для виконання суддею своїх обов'язків; чесність та непідкупність; дотримання етичних норм у житті та поведінці; рівність громадян перед законом і судом, і рівність колег у професійному судовому спілкуванні; компетентність та старанність.

5. Кодекс суддівської етики ухвалюється як акт добровільного волевиявлення суддівського самоврядування (судді на з'їзді можуть або не можуть ухвалити Кодекс). Кодекс суддівської етики як акт корпоративного саморегулювання суддів демонструє, що судді беруть на себе добровільно певні обмеження суспільному житті. Однак постає питання, чи це є справою лише суддів, чи вони не перетворюються в закриту корпорацію й не скажуть, що то їхня справа – визначати морально-етичні засади для своєї діяльності?

Судді мають ухвалити на з'їзді Кодекс суддівської етики не лише для того, щоб виконати вимоги закону, але й для того, щоб народ сприймав їх такими – мудрими, чесними, неупередженими, справедливими.

Адже йдеться не тільки про легальність судової влади, а й про її легітимність. Якщо багатоголосий Український народ «промовляє» через інститути громадянського суспільства, зокрема через Асоціацію українських правників, Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі, обов'язок суддів почути цей голос. Справа суддів – врахувати чи не врахувати подані пропозиції, але почути їх як один із голосів суверена судді морально зобов'язані.

Особа, вперше призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги, якою суддя зобов'язується дотримуватись суддівської етики, не чинити дій, які принижують авторитет суддівської влади. Кожен суддя скріплює цю присягу своїм підписом. Це сприймається суспільством як моральні імперативи. Йдеться не тільки про громадські організації, не тільки про діяльність засобів масової інформації та журналістів, які незалежні в своїй роботі, а про гілку державної судової влади, яку творить Український народ як джерело і суб'єкт влади. І саме Український народ, як багатоголосий суверен, має право сказати, якою хоче бачити цю владу, яким хоче бачити морально-етичне обличчя судді.

На жаль, авторитет суду і судді перестав бути беззаперечним, як це було колись. В рейтингу суспільної довіри суд займає достатньо скромне місце, і така оцінка є дещо несправедливою, хоча і для цього підстави також є. Більшість громадян не ставлять під сумнів необхідність дотримання таких норм – такому підходу відповідає структура запропонованого Кодексу. Тому в документі передбачено обов'язки судді поважати право суспільства на інформацію про суд і правосуддя, забезпечуючи реалізацію судового

процесу, одночасно утримуючись від висловів, заходів, зустрічей, які можуть створити враження щодо упередженості судді.

6. Кодекс суддівської етики окрім загальних положень має містити 3 блоки норм:

- морально-етичні принципи поведінки суддів,
- норми професійної суддівської етики,
- морально-етичні вимоги до поведінки судді у позасудовій діяльності та особистому житті.

У загальних положеннях проекту Кодексу сформульовані визначення суспільної моралі як системи етичних цінностей, норм і правил поведінки, які сформувалися в українському суспільстві упродовж його розвитку і сприймаються усім суспільством або його абсолютною більшістю як моральні імперативи життя. Норми і принципи суспільної моралі, яких повинен дотримуватися суддя, розглядаються як загальноприйняті вимоги щодо поведінки людей, які сприймаються абсолютною більшістю суспільства або усім суспільством як моральні імперативи, тоді суспільство або його абсолютна більшість не ставлять під сумнів необхідність дотримання таких норм.

До морально-етичних принципів поведінки судді включаємо незалежність, неупередженість, чесність та невідкупність, справедливість.

Норми професійної суддівської етики – це визначені суддівським співтовариством та затверджені з'їздом суддів України вимоги щодо поведінки судді у судовому процесі, у суді та у спілкуванні в рамках професійного середовища правників з врахування норм і принципів суспільної моралі та суспільного запиту щодо змісту морально-етичної складової «образу» судді: рівність, компетентність, старанність.

Морально-етичні норми поведінки судді у позасудовій діяльності охоплюють обмеження, які судді добровільно беруть на себе з метою демонстрації високої моральності суддів та утвердження у суспільстві поваги до суддів, є умовою перебування на посаді судді: вимоги щодо дотримання етичних стандартів, вимоги щодо участі у громадському житті і морально-етичні вимоги щодо матеріально-етичних інтересів судді.

7. В основі реалізації Кодексу – презумпція знання суддями Кодексу суддівської етики та право судді на приватне життя, заняття творчою, викладацькою діяльністю, спортивним суддівством.

8. Проектом Кодексу суддівської етики визначено коло осіб, на яке суддівська громада має поширити дію цього Кодексу – професійних суддів, присяжних, народних засідателів і навіть на кандидатів на посаду судді з моменту подання заяви як обов'язок брати на себе відповідальність, а також судді, які ідуть у відставку, – впродовж життя мають зберігатися особливості поведінки як самообмеження для демонстрація високого статусу судді.

9. Суддя має підтримувати конструктивні відносини з органами державної влади, колегами, брати участь у публічних слуханнях справ тощо, однак має уникати контактів, які можуть викликати сумнів щодо його справедливості.

10. При підготовці документи враховано необхідність організаційного забезпечення дотримання суддівської етики. Як допоміжний механізм пропонується створення Комісії суддівської етики, яка би давала експертні висновки. Заразом був закладений і механізм захисту судді комісією із суддівської етики разом з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, за якого вони виступають як захисники судді в разі необґрунтованого звинувачення останнього. Це механізм повинен дати зрозуміти і судді, і його опоненту, що неправда буде покара законом, а посприяє цьому публічність її обговорення й офіційне підтвердження чи спростування комісією інформації про суддю.

У випадку виявлення необґрунтованих звинувачень щодо недотримання у порушенні цього суддею Кодексу, Комісія суддівської етики, звертається до суду для захисту честі і гідності судді і представляє його інтереси при розгляді справи. З одного боку, Кодекс має стати гарантією дотримання суддею морально-етичних засад у системі правосуддя, а з другого – не може перетворитися у гільйотину, за допомогою якої можна

розправитися з суддею. Комісія суддівської етики має працювати об'єктивно і вирішувати також спірні питання за попередньою згодою усіх сторін конфлікту.

11. У проекті Кодексу передбачено, що факт оприлюднення у ЗМІ або письмова заява фізичних та юридичних осіб про порушення суддею цього Кодексу не є підставою для притягнення судді до відповідальності або звільнення його з посади, але є достатньою підставою для дослідження цих повідомлень та їх розгляду чи то Комісією суддівської етики, чи то органом суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією чи Вищою Радою юстиції. Суддя може інформувати Комісію суддівської етики чи органу суддівського самоврядування про випадки неетичного відношення до нього.

Враховано досвід зокрема США, Німеччини, де суддя може внести запит до відповідного органу суддівського самоврядування чи Комісії суддівської етики і запитати, чи не буде порушенням Кодексу запланована ним поїздка, участь у заході тощо, і отримати як гарантію висновок того, що його не звинуватять у порушенні суддівської етики.

12. Ухваленню такого документу, як Кодекс суддівської етики, має передувати широке суспільне обговорення за участю суддів, юридичної громадськості, народних депутатів, вчених. Проект Кодексу суддівської етики, розроблений Асоціацією українських правників, у серпні 2012 року був оприлюднений в газеті «Юридичний вісник». Пройшла апробація Кодексу суддівської етики за участю суддів судів загальної юрисдикції, науковців та юристів-практиків в Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Запорізькій, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій областях та в Автономній Республіці Крим. Проведено круглі столи. До робочої групи надійшли пропозиції з 23 апеляційних або окружних судів. Слід відзначити, що за результатами обговорень проекту Кодексу суддівської етики став очевидним високий рівень зацікавленості з боку суддівського корпусу в офіційному встановленні, оновленні та подальшому дотриманні правил суддівської етики як основи довіри суспільства до судової системи та одного із засобів підвищення авторитету судової системи в суспільстві.

На завершення ще раз відмітимо, що головним завданням Кодексу суддівської етики є зміцнення засад суддівського самоврядування. Його прийняття також має стати кардинальним фактом, спроможним повернути громадську думку у бік довіри до судової влади в Україні. З огляду на це, Кодекс повинен не лише максимально посприяти зменшенню можливостей незаконного впливу на суддів, а й стати гарантією захисту самого судді, який не може бути спрощений до рівня карального меча, а навпаки, покликаний служити гарантією незалежності суддів і справедливого правосуддя.

БАНГАЛОРСЬКІ ПРИНЦИПИ ПОВЕДІНКИ СУДДІВ

від 19 травня 2006 року

Схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року
№ 2006/23

Беручи до уваги Загальну декларацію з прав людини, в якій визнається як основоположний принцип надання в рівній мірі кожній особі права на розгляд її справи, що пов'язана зі встановленням її прав та обов'язків, а також з питанням її винуватості у скоєнні кримінального злочину, незалежним судом, на засадах справедливості та безсторонності, на відкритому судовому засіданні у встановленому законом порядку,

беручи до уваги Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, що гарантує рівність всіх громадян перед судом, а також право кожної особи на своєчасний розгляд її справи, що пов'язана зі встановленням її прав та обов'язків, а також з питанням її винуватості у скоєнні кримінального злочину, компетентним та незалежним судом на засадах справедливості та безсторонності, на відкритому судовому засіданні у встановленому законом порядку,

беручи до уваги те, що згадані вище основні принципи і права також визнаються чи дістають відображення в місцевих актах з прав людини, національних конституціях, статутному та загальному праві, судових звичаях та традиціях,

беручи до уваги те, що компетентність, незалежність та неупередженість судових органів має велике значення для виконання судами своєї ролі з підтримки конституціоналізму та правопорядку,

беручи до уваги те, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві,

беручи до уваги необхідність того, щоб судді індивідуально та колективно ставилися до своєї посади як до поважної та почесної, розуміючи ступінь довіри суспільства, та докладали всіх зусиль для підтримки та подальшого розвитку довіри до судової системи,

беручи до уваги, що заохочення та підтримка високих стандартів поведінки суддів є безпосереднім обов'язком судових органів кожної держави,

а також беручи до уваги, що Основні принципи незалежності судових органів покликані забезпечувати та підтримувати незалежність судових органів і адресовані в першу чергу державам,

нижченаведені принципи мають на меті встановлення стандартів етичної поведінки суддів. Вони адресовані суддям для використання як інструкції, а також судовим органам для використання як базових принципів регламентації поведінки суддів. Крім того, вони покликані сприяти кращому розумінню та підтримці здійснення правосуддя з боку представників виконавчої та законодавчої влади, адвокатів та суспільства в цілому. Ці принципи передбачають, що судді у своїй поведінці підзвітні відповідним органам, що створені для підтримки суддівських стандартів, які діють об'єктивно та незалежно і мають на меті збільшення, а не зменшення значущості існуючих правових норм та правил поведінки, якими зв'язані судді.

Перший показник Незалежність

Принцип

Незалежність судових органів є передумовою забезпечення правопорядку та основною гарантією справедливого вирішення справи в суді. Отже, суддя має відстоювати та втілювати в життя принцип незалежності судових органів в його індивідуальному та колективному аспектах.

Застосування

1.1. Суддя повинен здійснювати свою судову функцію незалежно, виходячи виключно з оцінки фактів, відповідно до свідомого розуміння права, незалежно від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз чи втручання, прямого чи опосередкованого, що здійснюється з будь-якої сторони та з будь-якою метою.

1.2. Суддя дотримується незалежної позиції як щодо суспільства в цілому, так і щодо конкретних сторін судової справи, у якій він повинен винести рішення.

1.3. Суддя не тільки виключає будь-які взаємовідносини, що не відповідають посаді, чи втручання з боку органів законодавчої та виконавчої влади, а й робить це так, щоб це було зрозуміло навіть сторонньому спостерігачу.

1.4. У тих випадках, коли рішення у справі має бути прийняте суддею одноособово, він діє незалежно від своїх колег по суду.

1.5. Суддя відстоює та підтримує гарантії виконання суддями своїх обов'язків з метою збереження та підвищення інституціональної та оперативної відповідальності суддів.

1.6. Суддя виявляє та підтримує високі стандарти поведінки суддів з метою укріплення суспільної довіри до судових органів, що має першочергове значення для підтримки незалежності судових органів.

Другий показник Об'єктивність

Принцип

Об'єктивність судді є необхідною умовою для належного виконання ним своїх обов'язків. Вона проявляється не тільки у змісті винесеного рішення, а й в усіх процесуальних діях, що супроводжують його прийняття.

Застосування

2.1. При виконанні своїх обов'язків суддя вільний від будь-яких схильностей, упередженості чи забобонів.

2.2. Поведінка судді в процесі засідання та за стінами суду має сприяти підтримці та зростанню довіри суспільства, представників юридичної професії та сторін у справі до об'єктивності суддів та судових органів.

2.3. Суддя по можливості обмежує себе у здійсненні дій, що можуть стати приводом для позбавлення його права брати участь у судовому засіданні та виносити рішення у справах.

2.4. Перед розглядом справи (про який відомо, що він відбудеться, або це тільки передбачається) суддя утримується від будь-яких коментарів, що могли б з огляду на розумну оцінку ситуації якимось чином вплинути на перебіг цієї справи чи поставити під сумнів справедливе ведення процесу. Суддя утримується від публічних та інших коментарів, оскільки це може перешкодити неупередженому розгляду справи стосовно певної особи чи питання.

2.5. Суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного рішення у справі, або в тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви в неупередженості судді. Нижче наведені лише окремі приклади таких випадків:

а) у судді склалося реальне упереджене ставлення до якоїсь зі сторін або судді з його власних джерел стали відомі певні докази чи факти стосовно справи, яка розглядається;

б) раніше при розгляді цього самого предмета спору суддя виступав як адвокат чи долучався до справи як важливий свідок;

с) суддя чи члени його родини матеріально зацікавлені в рішенні у відповідній справі;

за умови, що суддя не може бути відсторонений від участі у розгляді справи в тому випадку, коли жодний інший суд не може бути призначений для розгляду даної справи

або через терміновий характер справи, коли зволікання в її вирішенні може призвести до серйозної судової помилки.

Третій показник Чесність та непідкупність

Принцип

Чесність та непідкупність є необхідними умовами для належного виконання суддею своїх обов'язків.

Застосування

3.1. Суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача.

3.2. Спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в чесності та непідкупності судових органів. Недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства.

Четвертий показник Дотримання етичних норм

Принцип

Дотримання етичних норм, демонстрація дотримання етичних норм є невід'ємною частиною діяльності суддів.

Застосування

4.1. Суддя дотримується етичних норм, не допускаючи прояву некоректної поведінки при здійсненні будь-якої діяльності, що пов'язана з його посадою.

4.2. Постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок прийняти ряд обмежень, і, незважаючи на те, що пересічному громадянину ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, суддя приймає їх добровільно та охоче. Поведінка судді має відповідати високому статусу його посади.

4.3. У своїх особистих стосунках з адвокатами, що мають постійну практику в суді, де розглядає справи даний суддя, суддя уникає ситуацій, що могли б викликати обґрунтовану підозру чи створити видимість наявності у судді певних схильностей чи упередженого ставлення.

4.4. Суддя не бере участі в розгляді справи, якщо будь-хто із членів його родини виступає як представник будь-якої сторони чи в іншій формі має відношення до справи.

4.5. Суддя не надає місце свого проживання іншим юристам для прийняття клієнтів чи зустрічей з колегами.

4.6. Судді, як і будь-якому громадянину гарантується право вільного вираження думок, віросповідання, участі в зібраннях та асоціаціях, однак у процесі реалізації таких прав суддя завжди турбується про підтримку високого статусу посади судді і не допускає дій, що не сумісні з неупередженістю і незалежністю судових органів.

4.7. Суддя має бути обізнаний про свої особисті та матеріальні інтереси конфіденційного характеру та має вживати розумні заходи з метою отримання інформації про матеріальні інтереси членів своєї родини.

4.8. Суддя не повинен дозволяти членам своєї родини, соціальним чи іншим стосункам певним чином впливати на його діяльність, що пов'язана зі здійсненням функцій судді, а також на прийняття ним судових рішень.

4.9. Суддя не має права використовувати чи дозволяти використовувати авторитет власної посади для досягнення особистих інтересів судді, членів його сім'ї чи інших осіб. Суддя не повинен діяти чи дозволяти іншим діяти у такий спосіб, щоб можна було зробити висновок, що будь-хто неналежно впливає на здійснення суддею його повноважень.

4.10. Конфіденційна інформація, що стала відома судді в силу його посади, не може бути використана ним чи розголошена будь-кому з будь-якою метою, що не пов'язана з виконанням обов'язків судді.

4.11. За умови належного виконання своїх обов'язків суддя має право:

а) займатися літературною, педагогічною діяльністю, читати лекції, брати участь у діяльності, що пов'язана з правом, законодавством, визначенням правосуддя та іншими подібними питаннями;

б) на публічних слуханнях справ виступати перед офіційним органом з питань, що пов'язані з правом, відправленням правосуддя чи іншими подібними питаннями;

с) бути членом офіційного органу, урядового комітету, комісії, дорадчого органу, якщо таке членство дозволяє судді залишатися неупередженим і зберігати політично нейтральну позицію;

д) займатися іншою діяльністю, якщо це є сумісним з високим статусом посади судді і не перешкоджає будь-якою мірою виконанню ним своїх обов'язків.

4.12. Суддя не вправі займатися юридичною практикою в період перебування на посаді судді.

4.13. Суддя має право засновувати чи вступати в асоціації суддів, входити в інші організації, що представляють інтереси суддів.

4.14. Суддя та члени його родини не вправі вимагати чи приймати будь-які подарунки, позики, заповіти чи допомогу в іншій формі, якщо це викликано діями, які суддя скоїв, планує скоїти чи бездіяльністю у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків.

4.15. За умови відсутності заборон, що містяться в законі, чи інших законних обмежень, що пов'язані з публічним викриттям, суддя має право приймати відповідні до випадку пам'ятні подарунки, нагороди та привілеї, якщо вони зроблені без наміру якимось чином вплинути на виконання ним своїх посадових обов'язків та не мали корисливих намірів.

П'ятий показник Рівність

Принцип

Забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового засідання має першочергове значення для належного виконання суддею своїх обов'язків.

Застосування

5.1. Суддя має усвідомлювати і уявляти собі різноманітність суспільства та різницю, що випливає з багатьох джерел, включаючи, поміж інших, расову належність, колір шкіри, стать, релігію, національне походження, касту, непрацездатність, вік, сімейний стан, сексуальну орієнтацію, соціально-економічний стан та інші подібні причини („підстави, що не стосуються справи”).

5.2. При виконанні своїх судових обов'язків суддя не повинен словами чи поведінкою демонструвати прихильність чи упередженість до будь-якої особи чи групи осіб, керуючись причинами, що не стосуються справи.

5.3. Суддя виконує судові функції, належним чином враховуючи інтереси всіх осіб, а саме сторін у справі, свідків, адвокатів, співробітників суду та колег по суду, не розрізняючи осіб на підставах, що не є суттєвими для належного відправлення таких функцій.

5.4. Суддя не повинен свідомо допускати, щоб співробітники суду чи інші особи, що знаходяться під впливом судді, йому підпорядковуються чи знаходяться під його наглядом, диференційовано ставилися до зазначених осіб у справі, що розглядається судом, на будь-яких підставах, які не стосуються справи.

5.5. Суддя вимагає від юристів, що беруть участь у судовому засіданні, утримуватися від демонстрації (на словах чи у поведінці) упередженості чи прихильності на підставах, що не стосуються справи, за винятком тих випадків, що мають значення для предмета судового розгляду та можуть бути законним чином виправдані.

Шостий показник Компетентність та старанність

Принцип

Компетентність та старанність є необхідними умовами для виконання суддею своїх обов'язків.

Застосування

6.1. Судові функції судді мають пріоритет над усіма іншими видами діяльності.

6.2. Суддя присвячує свою професійну діяльність виконанню судових функцій, до яких належать не тільки виконання судових та посадових обов'язків у судовому розгляді справи та винесення рішень, а й інші завдання, що стосуються судової посади та діяльності суду.

6.3. Суддя вживає розумні заходи для збереження та розширення своїх знань, удосконалення практичного досвіду та особистих якостей, необхідних для належного виконання ним своїх обов'язків, використовуючи для цих цілей засоби навчання та інші можливості, що в умовах судового контролю мають бути доступні для суддів.

6.4. Суддя має бути в курсі відповідних змін до міжнародного законодавства, включаючи міжнародні конвенції та інші документи, що встановлюють норми, які діють у сфері прав людини.

6.5. Суддя виконує всі свої обов'язки, включаючи винесення відкладених рішень, розумно, справедливо та з достатньою швидкістю.

6.6. Суддя підтримує порядок та дотримується етикету в процесі всіх судових розглядів та поводить себе терпляче, гідно та ввічливо по відношенню до сторін судового засідання, присяжних, свідків, адвокатів та інших осіб, з якими суддя спілкується в своїй офіційній якості. Суддя має вимагати такої самої поведінки від законних представників сторін, співробітників суду та інших осіб, що знаходяться під впливом судді, підпорядковані йому чи є під його наглядом.

6.7. Суддя не повинен займатися діяльністю, що не сумісна зі старанним виконанням судових функцій.

Введення в дію

З огляду на особливості посади судді національним судовим органам потрібно вжити ефективні заходи для створення механізмів введення в дію згаданих вище принципів, якщо такі механізми відсутні в рамках їх юрисдикції.

Визначення

Слова, що використовуються в цій заяві про принципи, мають таке значення (завинятком тих випадків, коли за змістом допускається чи вимагається інше):

співробітники суду – персонал, що безпосередньо підпорядковується судді, зокрема особи, що займаються судовим діловодством;

суддя – будь-яка особа, що наділена судовими повноваженнями та що визначається у будь-який спосіб;

члени родини судді – дружина (чоловік), син, дочка, пасинок, пасербиця та будь-який інший близький родич чи особа, що проживає в домі у судді чи працює в нього по найму;

дружина (чоловік) судді – сімейний партнер чи будь-яка інша особа, що перебуває в тісних особистих стосунках із суддею.

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

(підготовлений членами Асоціації українських правників–працівниками Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом проф. Костицького В.В. (з врахуванням проекту, розробленого у Раді суддів України, а також Бангалорських принципів поведінки суддів)

ПРЕАМБУЛА

Здійснення правосуддя, реалізація суспільних завдань судової гілки влади та права кожного на судовий захист на основі принципів верховенства права та соціальної справедливості, провадження судочинства від імені держави Україна та Українського народу виключно на підставі Конституції та законів України висувають високі вимоги до моральності кожного судді.

Усвідомлюючи значимість своєї місії, відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, з метою зміцнення та підтримки віри суспільства в справедливий суд, довіри до судової влади, судді України вважають, що зобов'язані демонструвати і просувати високі морально-етичні стандарти поведінки, тому добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані із дотриманням морально-етичних норм як у професійній, так і в позасудовій діяльності та особистому житті;

Керуючись Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

Враховуючи норми міжнародного права, зокрема статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за якою кожна людина має право на справедливий і відкритий розгляд справи «впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону»; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Основні принципи ООН щодо незалежності правосуддя, які були схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН у листопаді та грудні 1985 року; Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 15 грудня 1989 року; Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року;

Беручи до уваги

право кожного на справедливий і відкритий розгляд його справи незалежним та неупередженим судом,

що компетентність, незалежність та неупередженість суддів є гарантією захисту прав людини і що можливість реалізації цих прав залежить від справедливості у здійсненні правосуддя,

що незалежність судових органів є запорукою утвердження верховенства права,

що довіра суспільства до судової влади, впевненість громадськості у моральному авторитеті, чесності та непідкупності суддів, дотримання ними етичних стандартів мають важливе значення в демократичному суспільстві,

з'їзд суддів України приймає цей Кодекс суддівської етики (надалі – Кодекс), положення якого спрямовані на встановлення морально-етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кодекс суддівської етики ухвалюється як акт добровільного волевиявлення суддівського самоврядування і закріплює морально-етичні вимоги щодо суддів, систему моральних норм і принципів та професійних етичних стандартів для суддів.

Морально-етичні вимоги щодо суддів для цілей цього Кодексу охоплюють норми та принципи суспільної моралі, стандарти професійної суддівської етики та морально-етичні вимоги щодо поведінки судді у позасудовій діяльності та особистому житті.

Суспільна мораль це системи етичних цінностей, норм і правил поведінки, які сформувалися в українському суспільстві упродовж його розвитку і сприймаються усім суспільством або його абсолютною більшістю як моральні імперативи життя і поведінки.

Норми і принципи суспільної моралі – це загальноприйняті вимоги щодо поведінки людей, які сприймаються абсолютною більшістю суспільства або усім суспільством як моральні імперативи.

Стандарти професійної суддівської етики – це визначені суддівським співтовариством та затверджені з'їздом суддів України вимоги щодо поведінки судді у судовому процесі, у суді та у спілкуванні в рамках професійного середовища юристів.

Суддя не може посилається на незнання норм і принципів суспільної моралі, стандартів професійної етики, які на думку поміркованої, розумної, законослухняної та поінформованої людини, є моральними імперативами суспільного життя та умовою перебування на посаді судді.

Кандидати на посаду судді з моменту подання заяви до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України беруть на себе обов'язки та обмеження, які встановлені цим Кодексом для суддів.

РОЗДІЛ 1. МОРАЛЬНО – ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПОВЕДІНКИ СУДДІ

Стаття 1. Незалежність

1.1. Незалежність судді при здійсненні правосуддя є передумовою верховенства права та невід'ємною складовою справедливого розгляду справи у суді.

1.2. Суддя повинен поводитись таким чином, щоб його незалежність була очевидна для сторін, які беруть участь у розгляді справи, для громадськості, для органів державної влади та місцевого самоврядування, засобів масової інформації, громадянського суспільства у цілому.

1.3. При прийнятті рішень суддя має бути незалежним від думки своїх колег та адміністрації суду.

1.4. Суддя має демонструвати високі морально-етичні стандарти поведінки з метою поглиблення довіри суспільства до правосуддя та судових органів, підтримки інституційної та функціональної незалежності судової влади.

1.5. Суддя має уникати недоброчесних зв'язків, які, на думку громади, можуть вплинути на його незалежність та неупередженість.

Стаття 2. Неупередженість

2.1. Неупередженість є необхідною умовою належного виконання суддею своїх обов'язків, яка виявляється у змісті судових рішень та під час судового процесу, висловлюваннях та поведінці судді.

2.2. Суддя має дбати про те, щоб його поведінка в залі суду і поза ним сприяла збереженню і поглибленню переконання суспільства у неупередженості судді при здійсненні ним своїх професійних обов'язків.

2.3. Суддя зобов'язаний взяти самовідвід у випадках, передбачених процесуальним законом.

Суддя може взяти самовідвід коли відчуває прихильність або упередженість щодо однієї сторони, або має особисту інформацію щодо спірних правовідносин, які можуть вплинути на прийняття рішення, крім випадків, коли жоден суддя не може бути призначений для розгляду справи відповідно до процесуального закону, або з огляду на терміновість справи, якщо відкладення її вирішення може призвести до серйозних наслідків для суспільства чи прав і свобод особи.

Обґрунтований самовідвід судді не є підставою для притягнення його до будь-якої відповідальності, в тому числі і за порушення присяги, оскільки свідчить про

сумлінне виконання суддею своїх обов'язків. Обґрунтування самовідводу не можуть піддаватись сумніву.

Разом з тим, суддя не може зловживати правом на самовідвід з метою уникнення розгляду конкретної справи.

2.4. Суддя має уникати позапроцесуального спілкування з однією стороною або її представником у справі за відсутності іншої сторони.

2.5. Суддя має поважати право суспільства на інформацію про суд і правосуддя, сприяти принципу гласності судового процесу.

Разом з цим, суддя має утримуватись від висловлювань, зустрічей та заходів, які можуть створити обґрунтовані сумніви щодо його неупередженості у конкретній справі до ухвалення рішення по даній справі.

2.6. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи у процесі підготовки справи до розгляду, судовому засіданні.

2.7. Суддя не може робити публічні заяви, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили.

Стаття 3. Чесність та непідкупність

3.1. Чесність і непідкупність судді є основоположними принципами справедливого судочинства.

3.2. Суддя не повинен приймати подарунки, заповіти, позики або послуги, якщо такі дії, на розсуд поміркованої, розумної, законослухняної та поінформованої людини, можуть створити враження впливу на рішення у справі, яка перебуває на розгляді судді, або спричинити конфлікт між обов'язками судді та його особистими інтересами.

3.3. Суддя має бути обізнаним про свої матеріальні інтереси та вживати розумних заходів задля того, щоб бути обізнаним про матеріальні інтереси членів своєї сім'ї.

3.4. Суддя не повинен допускати використання статусу та авторитету судді або престижу суду, штату чи ресурсу суду задля задоволення власних інтересів та інтересів членів своєї сім'ї.

Стаття 4. Справедливість судді

4.1. Поведінка судді має демонструвати справедливість судової влади та судді в рамках розуміння справедливості на думку поміркованої, розумної, законослухняної та поінформованої людини.

4.2. При ухваленні рішення суддя керується вимогами закону, своєю правосвідомістю та правовою культурою, враховує, що право є рівною мірою справедливості і добра.

4.3. Суддя має усвідомлювати, що він представляє судову владу держави, не допускати зі свого боку поведінки, яка може зашкодити авторитету суду. Разом з цим, суддя має реагувати в рамках наданих йому повноважень та процедури на прояви неповаги до суду.

РОЗДІЛ 2. НОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУДДІ

Стаття 5. Норми професійної етики судді

5.1. Дії, зовнішній вигляд та поведінка судді повинні відповідати нормам суспільної моралі та професійним етичним стандартам.

5.2. Суддя повинен виконувати свою професійну функцію незалежно, виходячи з фактів, встановлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику.

5.3. Суддя має уникати участі у громадських заходах, які, на думку досвідченої, законослухняної, поінформованої та поміркованої людини, можуть зашкодити його статусу судді, підірвати повагу до судової влади та негативно вплинути на здійснення правосуддя.

5.4. Суддя повинен надавати пріоритет судовій функції над всіма іншими видами діяльності.

5.5. Суддя не може належати до політичних партій та профспілок, брати участь в організації політичних заходів, мати представницький мандат, обіймати оплачувані посади та виконувати іншу оплачувану роботу, окрім наукової, викладацької та творчої.

5.6. Суддя не може здійснювати фінансову діяльність, займатись особисто або через представників підприємницькою діяльністю.

5.7. Суддя не повинен займатись юридичною практикою впродовж періоду свого перебування на посаді судді, за винятком справ, пов'язаних із членами його родини, якщо вони не перешкоджають виконанню обов'язків судді.

5.8. Наявність конфлікту особистих інтересів судді з професійними обов'язками є підставою для самовідводу судді.

5.9. Суддя не може розглядати справу за наявності обставин, які, на думку поміркованої, розумної, законслухняної та поінформованої людини, можуть здаватися такими, що створюють конфлікт особистих інтересів судді з професійними обов'язками, за умови, якщо він повідомив про існування таких обставин сторони і вони не заперечують проти продовження слухання справи даним суддею. Така згода сторін не може бути прийнятна у випадку розгляду кримінальних справ та справ, у яких однією із сторін є держава.

Стаття 6. Рівність

6.1. Суддя повинен усвідомлювати різноманітність суспільства та забезпечувати рівність у ставленні до всіх осіб, чиї справи розглядаються в суді, незалежно від раси, статі, віку, інвалідності, сімейного стану, соціально-економічного становища, національного походження, світоглядних та релігійних переконань, тощо.

6.2. Суддя повинен виконувати свої обов'язки у рамках процесуального законодавства, демонструючи повагу до всіх учасників судового процесу, вимагати від усіх учасників судового процесу утримуватись від вияву словами або поведінкою прихильності чи упередженості на підставах, що не стосуються суті справи та не мають правового значення для предмету спору і не можуть бути юридично обґрунтованими.

6.3. Суддя повинен демонструвати чемність, вміння володіти собою та повагу до членів правової спільноти, сторін у справі, не повинен застосовувати ворожі, образливі слова та заяви як в рішеннях суду так і при спілкуванні з учасниками судового розгляду.

6.4. Суддя, який перебуває на адміністративній посаді в суді, повинен утримуватись від поведінки, дій або висловлювань, що можуть призвести до втрати віри в рівність статусу суддів і в колективне управління внутрішньою діяльністю судів.

Стаття 7. Компетентність і старанність

7.1. Компетентність і старанність є передумовами належного виконання суддею своїх обов'язків.

7.2. Суддя повинен докладати розумних зусиль для збереження і вдосконалення власних знань, умінь, особистих якостей, які необхідні для виконання ним своїх професійних обов'язків, повинен бути проінформованим про суттєві зміни у міжнародному праві і національному законодавстві.

7.3. Суддя зобов'язаний в обсягах, що передбачені законодавством, підвищувати свій професійний рівень у відповідних закладах та установах.

7.4. Суддя не повинен утримуватись від дій або ж вдаватись до дій, які, на думку розсудливої, законслухняної, поінформованої та поміркованої людини, можуть привести до висновків щодо недбалого виконання ним своїх обов'язків.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУДДІ. ЗАХИСТ ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ СУДДІ

Стаття 8. Організаційне забезпечення дотримання професійної етики судді.

8.1. Питання дотримання суддею вимог цього Кодексу відповідно до закону розглядаються органами суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою юстиції.

8.2. Для забезпечення попереднього неупередженого та об'єктивного експертного розгляду питань дотримання суддями норм і принципів суспільної моралі та професійних етичних стандартів створюється Комісія етики суддів.

8.3. Комісія етики суддів обирається з'їздом суддів України за поданням Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та діє на підставі Положення, яке затверджується Радою суддів України.

8.4. За наявності інформації про порушення суддею вимог цього Кодексу та неетичну поведінку Комісія етики суддів проводить попередню перевірку оприлюднених відомостей на предмет наявності або відсутності у діяннях судді порушень норм і принципів суспільної моралі та професійних етичних стандартів і ухвалює з цього приводу мотивоване експертне рішення, яке вносить на розгляд органам суддівського самоврядування, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді юстиції.

Стаття 9. Захист честі і гідності судді

9.1. Факт оприлюднення у засобах масової інформації або за письмовою заявою фізичних чи юридичних осіб повідомлень про порушення суддею цього Кодексу або неетичну поведінку судді не є підставою для притягнення судді до відповідальності або звільнення з посади, але є достатньою підставою для вивчення цих повідомлень відповідно до закону та цього Кодексу.

9.2. Якщо в оприлюдненій інформації щодо порушення суддею норм і принципів суспільної моралі та професійної етики містяться відомості про порушення суддею Закону України «Про захист суспільної моралі», Комісія етики суддів, орган суддівського самоврядування, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції можуть звернутися за до Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, яка відповідно до закону публічно ухвалює рішення та надає висновок.

Рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі не є обов'язковим для виконання, а висновок Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі може враховуватися при ухваленні рішення щодо порушення суддею норм суспільної моралі або стандартів професійної етики, цього Кодексу органом суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою юстиції, Комісією етики суддів.

9.3. Рішення Комісії етики суддів може бути оскаржене до Ради суддів України або у судовому порядку.

9.4. У випадку виявлення необґрунтованих звинувачень у порушенні суддею професійної етики або норм і принципів суспільної моралі Комісія етики суддів звертається до суду для захисту честі і гідності судді і представляє інтереси судді при розгляді справи.

Прикінцеві положення

Кодекс суддівської етики ухвалюється вищим органом суддівського самоврядування – з'їздом суддів України за результатами обговорення органами суддівського самоврядування за поданням Ради суддів України.

Зміни до Кодексу суддівської етики можуть вноситися з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України або на вимогу не менше однієї третини регіональних делегацій суддів на з'їзді суддів України.

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

(підготовлений членами Асоціації українських правників–працівниками Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом проф. Костицького В.В. (з врахуванням проекту, розробленого у Раді суддів України, та Бангалорських принципів поведінки суддів), а також схвалений Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі)

ПРЕАМБУЛА

Здійснення правосуддя, реалізація суспільних завдань судової влади і права кожного на судовий захист на основі принципів верховенства права та соціальної справедливості, провадження судочинства від імені держави Україна та Українського народу виключно на підставі Конституції та законів України висувають високі вимоги до моральності кожного судді.

Усвідомлюючи значимість своєї місії, відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, з метою зміцнення та підтримки віри суспільства у справедливий суд, довіри до судової влади, судді України вважають, що зобов'язані демонструвати і просувати високі морально-етичні стандарти поведінки, тому добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані із дотриманням морально-етичних норм і принципів як у професійній, так і в позасудовій діяльності;

Керуючись Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

Враховуючи норми міжнародного права, зокрема, статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за якою кожна людина має право на справедливий і відкритий розгляд справи «впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону»; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Основні принципи ООН щодо незалежності правосуддя, які були схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН у листопаді та грудні 1985 року; Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 15 грудня 1989 року; Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року; Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (94) 12 від 13 жовтня 1994 р. щодо незалежності, ефективності і ролі суддів, Основні принципи незалежності судових органів, прийняті сьомим Конгресом ООН у серпні 1985 р., Європейську хартію про статус суддів, прийняту на багатосторонній зустрічі по статусу суддів, що була організована Радою Європи 8-10 липня 1998 р., Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод;

Беручи до уваги:

право кожного на справедливий і відкритий розгляд його справи незалежним та неупередженим судом;

важливість поєднання загальнолюдських, національних та корпоративних етичних норм і принципів,

а також, що:

довіра суспільства до судової влади, впевненість громадськості у моральному авторитеті, чесності та непідкупності суддів, дотримання ними етичних стандартів мають важливе значення в демократичному суспільстві;

незалежність судових органів є запорукою утвердження верховенства права;

компетентність, справедливість та неупередженість суддів є гарантією захисту прав людини і що можливість реалізації цих прав залежить від справедливості у здійсненні правосуддя,

з'їзд суддів України приймає цей Кодекс суддівської етики (надалі – Кодекс), положення якого спрямовані на встановлення морально-етичних норм, вимог і стандартів, пов'язаних зі статусом судді.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Зміст морально-етичних вимог щодо суддів

1.1. Кодекс суддівської етики ухвалюється як акт добровільного волевиявлення суддівського самоврядування і закріплює морально-етичні вимоги щодо суддів.

1.2. Морально-етичні вимоги щодо суддів для цілей цього Кодексу охоплюють норми та принципи суспільної моралі, норми професійної суддівської етики та морально-етичні норми щодо поведінки судді у позасудовій діяльності, включаючи випадки використання суддею мережі Інтернет та інших соціальних мереж.

1.3. Суспільна мораль – це системи етичних цінностей, норм і правил поведінки, які сформувалися в українському суспільстві упродовж його розвитку і сприймаються усім суспільством або його абсолютною більшістю як моральні імперативи життя і поведінки.

1.4. Норми і принципи суспільної моралі – це загальноприйняті вимоги щодо поведінки людей, які сприймаються абсолютною більшістю суспільства або усім суспільством як моральні імперативи.

1.5. Норми професійної етики суддів – це визначені суддівським співтовариством та затверджені з'їздом суддів України вимоги щодо поведінки судді у судовому процесі, у суді та у спілкуванні в рамках професійного середовища юристів.

1.6. Морально-етичні норми поведінки судді у позасудовій діяльності є умовою перебування на посаді судді і охоплюють обмеження, які судді добровільно беруть на себе з метою демонстрації високої моральності суддів та утвердження у суспільстві поваги до суддів.

Стаття 2. Презумпція знання Кодексу суддівської етики та право судді на приватне життя

2.1. Суддя здійснює правосуддя об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно і справедливо, підкоряючись лише закону та керуючись принципом верховенства права.

2.2. Суддя не може посилається на незнання норм і принципів суспільної моралі, норм професійної етики суддів, морально-етичних норм поведінки судді у позасудовій діяльності, які на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини є моральними імперативами суспільного життя та умовою перебування на посаді судді.

2.3. Суддя має право на приватне життя, на заняття творчою, науковою та викладацькою діяльністю, а також спортивним суддівством.

Стаття 3. Коло осіб, на яких поширюється дія Кодексу

3.1. Цей Кодекс поширюється на професійних суддів, присяжних і народних засідателів.

3.2. Кандидати на посаду судді з моменту подання заяви до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України беруть на себе обов'язки та обмеження, які встановлені цим Кодексом для суддів, визначених пп. 2.2., 5.1., 6.1., 6.3., 7.1-7.3., 8.1., 8.2., 8.4., 9.1., 9.8., 12.1., 12.3., 13.1., 14.1, за винятком тих, які стосуються професійної діяльності судді на посаді.

3.3. Суддя у відставці дотримується норм і принципів суспільної моралі та морально-етичних норм поведінки судді у позасудовій діяльності, визначених 2.2., 5.1., 6.1., 6.3., 7.1-7.3., 8.1., 9.1., 12.1., 12.3., 14.1, цього Кодексу.

Стаття 4. Захист честі і гідності судді

4.1. Захист честі і гідності судді, здоров'я і життя судді є обов'язком органів суддівського самоврядування відповідно до закону, а також Комісії суддівської етики відповідно до цього Кодексу.

РОЗДІЛ 1. МОРАЛЬНО – ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПОВЕДІНКИ СУДДІ

Стаття 5. Значення морально-етичних принципів поведінки судді

5.1. Спосіб дій та поведінки судді мають підтримувати впевненість суспільства у чесності та непідкупності судових органів, незалежності і справедливості судової влади.

5.2. Суддя не просто чинить судочинство, а робить це відкрито для суспільства.

Стаття 6. Справедливість судді

6.1. Поведінка судді має демонструвати справедливість судової влади та судді в рамках розуміння справедливості законослухняною, поміркованою, розсудливою та поінформованою людиною.

6.2. При ухваленні рішення суддя керується вимогами закону, своєю правосвідомістю та правовою культурою, враховує, що право є рівною мірою справедливості і добра.

6.3. Суддя має усвідомлювати, що він представляє судову владу держави, не допускати зі свого боку поведінки, яка може зашкодити авторитету суду.

6.4. Суддя має реагувати в рамках наданих йому повноважень та процедури на прояви неповаги до суду.

Стаття 7. Чесність та непідкупність

7.1. Чесність і непідкупність судді є основоположними принципами справедливого судочинства.

7.2. Суддя не повинен допускати використання статусу та авторитету судді або престижу суду, штату чи ресурсу суду задля задоволення власних інтересів та інтересів членів своєї сім'ї.

7.3. Суддя не повинен приймати подарунки, позики або послуги, якщо такі дії, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть створити враження впливу на рішення у справі, яка перебувала або перебуває на розгляді судді, або спричинити конфлікт між обов'язками судді та його особистими інтересами.

Стаття 8. Незалежність судді

8.1. Суддя має дотримуватися високих морально-етичних стандартів поведінки з метою поглиблення довіри суспільства до правосуддя та судових органів, підтримки інституційної та функціональної незалежності судової влади.

8.2. Суддя має уникати зв'язків із фізичними і юридичними особами, які, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть вплинути на його незалежність та неупередженість.

8.3. Суддя не повинен дозволяти членам своєї родини, соціальним чи іншим стосункам певним чином впливати на його діяльність, що пов'язана із здійсненням функцій судді, а також прийняття ним судових рішень.

8.4. Суддя повинен поводитись таким чином, щоб його незалежність була очевидна для громадськості, для органів державної влади та місцевого самоврядування, для сторін, які беруть участь у розгляді справи, засобів масової інформації, громадянського суспільства у цілому.

8.5. Незалежність судді є передумовою верховенства права, незалежності судової влади та невід'ємною складовою справедливого розгляду справи у суді при здійсненні правосуддя.

РОЗДІЛ 2. НОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУДДІ

Стаття 9. Зміст норм професійної етики судді

9.1. Дії, зовнішній вигляд та поведінка судді повинні відповідати нормам суспільної моралі та нормам професійної етики суддів.

9.2. Суддя повинен надавати пріоритет судовій функції над всіма іншими видами діяльності.

9.3. Наявність конфлікту особистих інтересів судді з професійними обов'язками є підставою для самовідводу судді.

9.4. Суддя не може розглядати справу за наявності обставин, які, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть здаватися такими, що створюють конфлікт особистих інтересів судді з професійними обов'язками, за винятком випадків, коли він повідомив про існування таких обставин сторони і сторони не заперечують проти продовження слухання справи даним суддею. Така згода сторін не може бути прийнятна у випадку розгляду кримінальних справ та справ, у яких однією із сторін є держава.

9.5. Про факт самовідводу судді керівник апарату суду інформує відповідний орган суддівського самоврядування та Вищу кваліфікаційну комісію суддів України.

9.6. Суддя не може розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи, у процесі підготовки справи до розгляду, судовому засіданні.

9.7. Суддя не може робити публічні заяви, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебували або перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили, за винятком випадків аналізу судової практики у науково-дослідній роботі.

9.8. Професійна діяльність судді має демонструвати об'єктивність, неупередженість, чесність і невідкупність, рівність, компетентність та старанність суддів і суду, справедливість і доступність судочинства.

Стаття 10. Об'єктивність судді

10.1. Об'єктивність судді є необхідною умовою виконання ним своїх обов'язків і проявляється як у змісті ухваленого рішення, так і у всіх процесуальних діях, які супроводжують прийняття рішення.

10.2. Суддя повинен виконувати свою професійну функцію виходячи із фактів, встановлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику.

10.3. При прийнятті рішень суддя має бути вільним від думки своїх колег та адміністрації суду.

10.4. Суддя має уникати позапроцесуального спілкування з однією стороною або її представником у справі за відсутності іншої сторони до закінчення розгляду справи по суті.

Стаття 11. Неупередженість судді

11.1. Неупередженість є необхідною умовою належного виконання суддею своїх обов'язків, яка виявляється у змісті судових рішень та під час судового процесу, висловлюваннях та поведінці судді.

11.2. Суддя має дбати про те, щоб його поведінка в залі суду і поза ним сприяла збереженню і поглибленню переконання суспільства у неупередженості судді при здійсненні ним своїх професійних обов'язків.

11.3. Суддя зобов'язаний взяти самовідвід у випадках, передбачених законом.

11.4. Суддя має взяти самовідвід, коли відчуває прихильність або упередженість щодо однієї сторони, або має особисту інформацію щодо спірних правовідносин, які можуть вплинути на прийняття рішення, крім випадків, коли жоден суддя не може бути призначений для розгляду справи відповідно до процесуального закону, або з огляду на терміновість справи, якщо відкладення її вирішення може призвести до серйозних наслідків для суспільства чи прав і свобод особи.

11.5. Обґрунтований самовідвід судді не є підставою для притягнення його до будь-якої відповідальності, в тому числі і за порушення присяги, оскільки свідчить про сумлінне виконання суддею своїх обов'язків.

Разом з тим, суддя не може зловживати можливістю взяти самовідвід з метою уникнення розгляду конкретної справи.

Стаття 12. Рівність

12.1. Суддя повинен усвідомлювати різноманітність суспільства та забезпечувати рівне відношення і рівність у ставленні до всіх осіб, чії справи розглядаються в суді, незалежно від раси, статі, віку, сімейного стану, стану здоров'я, соціально-економічного становища, національного походження, світоглядних та релігійних переконань, уникати дій та висловлювань, які можуть демонструвати його релігійні переконання, тощо.

12.2. Суддя повинен виконувати свої обов'язки у рамках процесуального законодавства, демонструючи повагу до всіх учасників судового процесу, вимагати від усіх учасників судового процесу утримуватись від вияву словами або діями прихильності чи упередженості на підставах, що не стосуються суті справи та не мають правового значення для предмету спору і не можуть бути юридично обґрунтованими.

12.3. Суддя повинен демонструвати чемність, вміння володіти собою та повагу до членів правової спільноти, сторін у справі, не повинен застосовувати ворожі, образливі слова та заяви у рішеннях суду, а також при спілкуванні з учасниками судового розгляду, включаючи міміку і жести.

12.4. Суддя, який перебуває на адміністративній посаді в суді, повинен утримуватись від дій або висловлювань, що можуть призвести до втрати віри у рівність статусу суддів і в колективне управління внутрішньою діяльністю судів.

12.5. Суддя має поважати право суспільства на інформацію про суд і правосуддя, забезпечувати реалізацію принципу гласності судового процесу.

Разом з цим, суддя має утримуватись від висловлювань, зустрічей та заходів, які можуть створити обґрунтовані сумніви щодо його неупередженості у конкретній справі як до, так і після ухвалення рішення по даній справі.

Стаття 13. Компетентність і старанність

13.1. Компетентність і старанність є передумовами належного виконання суддею своїх обов'язків.

13.2. Суддя повинен докладати розумних зусиль для збереження і вдосконалення власних знань, умінь, особистих якостей, які необхідні для виконання ним своїх професійних обов'язків, повинен бути проінформованим про зміни у міжнародному праві і національному законодавстві.

13.3. Суддя зобов'язаний в обсягах, що передбачені законодавством, підвищувати свій професійний рівень у відповідних закладах та установах.

13.4. Суддя має утримуватись від дій, які, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть привести до висновків щодо недбалого виконання ним своїх обов'язків.

13.5. Суддя виконує свої обов'язки професійно і справедливо із достатньою швидкістю у розумні строки.

13.6. Факт скасування рішення судді щодо конкретної справи як незаконного і необґрунтованого не є підставою звинувачення судді у порушенні вимог цього Кодексу.

13.6. Суддя, який наділений дискреційними повноваженнями, має використовувати це право належним чином, керуватися загальними принципами доброчесної поведінки, визначеними цим Кодексом.

РОЗДІЛ 3. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ЩОДО ПОВЕДІНКИ СУДДІ У ПОЗАСУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 14. Морально-етичні вимоги щодо участі судді у громадському житті

14.1 Суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть для стороннього спостерігача.

14.2. Суддя має уникати участі у громадських заходах, які, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть зашкодити його статусу судді, підірвати повагу до судової влади та негативно вплинути на авторитет суду або на здійснення правосуддя.

14.3. Суддя не може належати до політичних партій та профспілок, брати участь в організації політичних заходів, мати представницький мандат, обіймати оплачувані посади та виконувати іншу оплачувану роботу, окрім наукової, викладацької, творчої та роботи у якості спортивного судді.

14.4. Суддя не може брати участь у виборах у якості довіреної особи, члена виборчих комісій, спостерігача на виборах, коментувати хід виборчої кампанії у засобах масової інформації та на публічних заходах.

14.5. Суддя, який балотується на виборах у народні депутати України або депутати місцевих рад, разом із заявою про реєстрацію кандидатом у депутати, подає до відповідної виборчої комісії нотаріально завірнену заяву про припинення повноважень судді з дня складання присяги на вірність Україні.

14.6. Без шкоди для своєї незалежності суддя має підтримувати конструктивні робочі відносини із установами і органами влади, які беруть участь в управлінні та адмініструванні судів, а також із професіоналами, завдання яких пов'язані із роботою судів, відповідними науковими та освітніми установами і громадськими професійними організаціями правників, виступати на публічних слуханнях справ перед офіційними органами з питань, що пов'язані із здійсненням правосуддя.

Стаття 15. Морально-етичні вимоги щодо матеріальних інтересів судді

15.1. Суддя має бути обізнаним про свої матеріальні інтереси та вживати розумних заходів задля того, щоб бути обізнаним про матеріальні інтереси членів своєї сім'ї.

15.2. Суддя не може займатись особисто або через представників підприємницькою діяльністю.

15.3. Суддя не повинен займатися юридичною практикою, пов'язаною із наданням консультацій, представництва інтересів фізичних і юридичних осіб, третейського розгляду спорів, впродовж періоду свого перебування на посаді судді, за винятком справ, пов'язаних із членами його родини, якщо вони не перешкоджають виконанню обов'язків судді.

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СУДДІВ. ЗАХИСТ ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ СУДДІВ

Стаття 16. Організаційне забезпечення дотримання професійної етики суддів.

16.1. Питання дотримання суддею вимог цього Кодексу відповідно до закону розглядаються органами суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою юстиції.

16.2. Для забезпечення попереднього неупередженого та об'єктивного експертного розгляду питань дотримання суддями норм і принципів суспільної моралі та професійних етичних стандартів створюється Комісія етики суддів.

16.3. Комісія етики суддів обирається з'їздом суддів України та діє на підставі Положення, яке затверджується Радою суддів України.

16.4. Якщо в оприлюдненій інформації щодо порушення суддею норм і принципів суспільної моралі та професійної етики містяться відомості про порушення суддею Закону України «Про захист суспільної моралі», Комісія етики суддів, орган суддівського самоврядування, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції можуть звернутися до Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, яка відповідно до закону публічно ухвалює рішення та надає висновок.

16.5. Рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі не є обов'язковим для виконання, а висновок Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі може враховуватися при ухваленні рішення щодо порушення суддею норм суспільної моралі або норм професійної етики суддів, цього Кодексу органом суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою юстиції, Комісією етики суддів.

Стаття 17. Основні засади роботи Комісії етики суддів

17.1. За наявності інформації про порушення суддею вимог цього Кодексу Комісія етики суддів проводить експертну оцінку оприлюднених відомостей на предмет наявності або відсутності у діяннях судді порушень норм і принципів суспільної моралі, норм професійної етики суддів та морально-етичних норм поведінки судді у позасудовій діяльності і ухвалює з цього приводу мотивоване експертне рішення, яке подає на розгляд органам суддівського самоврядування, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді юстиції.

17.2. При розгляді питання про порушення суддею вимог цього Кодексу враховуються обставини, при яких мало місце таке порушення, завдана авторитету судової влади та званню судді шкода, відношення судді до порушення нив вимог цього Кодексу.

17.3. Рішення Комісії етики суддів може бути оскаржене до Ради суддів України або у судовому порядку відповідно до закону.

17.4. У випадку виявлення необґрунтованих звинувачень у порушенні суддею вимог цього Кодексу Комісія етики суддів звертається до суду для захисту честі і гідності судді і представляє інтереси судді при розгляді справи.

17.5. За попередньою згодою усіх сторін конфлікту спірні питання між суддями, які не врегульовані нормами права, вирішуються Комісією етики суддів.

Стаття 18. Захист честі і гідності судді

18.1. Факт оприлюднення у засобах масової інформації або за письмовою заявою фізичних чи юридичних осіб повідомлень про порушення суддею цього Кодексу не є підставою для притягнення судді до відповідальності або звільнення з посади, але є достатньою підставою для дослідження цих повідомлень відповідно до закону та цього Кодексу.

18.2. Суддя інформує орган суддівського самоврядування або Комісію етики суддів про випадки неетичного відношення до нього.

18.3. Суддя може внести запит до органу суддівського самоврядування, Комісії етики суддів або Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі з метою отримання експертної оцінки щодо планованої ним участі у громадських заходах та у інших випадках, коли на розсуд судді йому необхідний висновок щодо морально-етичних засад його поведінки.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Кодекс суддівської етики ухвалюється вищим органом суддівського самоврядування – з'їздом суддів України за результатами обговорення органами суддівського самоврядування за поданням Ради суддів України.

2. Зміни до Кодексу суддівської етики можуть вноситися з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України або на вимогу не менше однієї третини регіональних делегацій суддів на з'їзді суддів України.

РЕЗОЛЮЦІЯ КРУГЛОГО СТОЛУ З ОБГОВОРЕННЯ ПРОЕКТУ КОДЕКСУ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

м. Київ

18 лютого 2013 року

За результатами обговорення проекту Кодексу суддівської етики, поважаючи судову владу, правосуддя та осіб, які покликані їх здійснювати, враховуючи норми міжнародного права, зокрема статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за якою кожна людина має право на справедливий і відкритий розгляд справи «впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону»; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Основні принципи ООН щодо незалежності правосуддя, які були схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН у листопаді та грудні 1985 року; Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 15 грудня 1989 року; Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року;

беручи до уваги що незалежність судових органів є запорукою утвердження верховенства права,

зважаючи на необхідність подальшого розвитку правового регулювання організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права,

учасники круглого столу вважають за необхідне:

1. Визнати, що право суддів самостійно й автономно врегульовувати питання етичної сторони своєї професійної діяльності, у тому числі шляхом прийняття внутрішніх, регламентаційних актів, є гарантією справедливого правосуддя.

2. Підтримати ініціативу Асоціації українських правників про участь інститутів громадянського суспільства у підготовці проекту Кодексу суддівської етики з тим, щоб судовий корпус України був поінформований про бачення Українського народу та професійної юридичної громадськості щодо морально-етичних вимог до суддів та суду.

3. Довести до відома вельмишановних учасників З'їзду суддів України, що протягом обговорень проекту Кодексу суддівської етики у більшій частині областей України був відзначений високий рівень зацікавленості з боку суддівського корпусу, громадських організацій та громадян України в офіційному встановленні, оновленні та подальшому дотриманні правил суддівської етики як основи довіри суспільства до судової системи та одного із засобів підвищення авторитету судової влади у суспільстві.

4. Інформувати З'їзд суддів України, що обговорення проекту проведено у більшості областей України та на підсумковому «круглому столі» у м. Києві за участю суддів з майже усіх регіонів України, вчених, народних депутатів України, відомих правників, представників громадськості.

5. Визнати обґрунтованість позиції авторів проекту у тому, що Кодекс суддівської етики має за мету як утвердження корпоративних етичних стандартів для суддівського корпусу України, так і сприяння зменшенню можливостей незаконного впливу на суддів та гарантування захисту честі і гідності самого судді.

6. Враховуючи, що Український народ як носій та суб'єкт суверенної влади має право на відкрите висловлення своєї думки щодо діяльності судової влади і етики суддів, рекомендувати З'їзду суддів України взяти до уваги проект Кодексу суддівської етики, підготовлений членами Асоціації українських правників–працівниками Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом проф. В.В. Костицького (розроблений із врахуванням напрацювань з даного питання Ради суддів України, а також Бангалорських принципів поведінки суддів та доопрацьований з урахуванням пропозицій, наданих під час проведення відповідних «круглих столів»).

Ухвалено 18 лютого 2013 року у м. Києві

ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ

вул. Механізаторів, 9, м. Київ, 03110, тел. (044) 233-63-84

12.03.2013 р. № 12-2345/13

На № 392/5-07/04 від 06.03.2013

Голові Національної експертної комісії України
з питань захисту суспільної моралі
Костицькому В.В.

вул. Артема, 73, м. Київ, 04053

*Щодо обговорення проекту Кодексу
суддівської етики*

Шановний Василю Васильовичу !

Дозвольте висловити свою щирю вдячність за надану Вами високу оцінку моєї скромної участі у обговоренні проекту Кодексу суддівської етики, розробленого ініціативною групою членів Асоціації українських правників-працівників Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи.

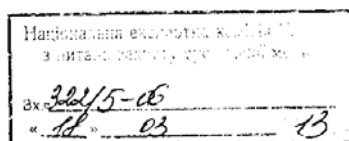
Зі свого боку хочу відзначити цей проект як яскравий і перспективний приклад активного впливу інституцій громадянського суспільства на формування високопрофесійного суддівського корпусу України.

Запевняю, що й надалі буду радий можливості підтримати громадську ініціативу з вдосконалення концептуальних засад та чинного законодавства України у сфері судоустрою і статусу суддів.

Глибоко переконаний, що ця справа має велику суспільну вагу і заслуговує на всебічну підтримку усіх патріотів України !

З повагою,

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

 В. Мікулін

РАДА СУДДІВ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5, тел.: (044) 277-76-29, факс: (044) 277-76-30

22 квітня 2013 року № 9рс-2/11/13-вих

Голові Національної експертної
комісії України з питань захисту
суспільної моралі
Костицькому В.В.

Шановний Василю Васильовичу!

Висловлюю вдячність за плідну роботу над проектом Кодексу суддівської етики, спрямовану на утвердження конституційних гарантій для реалізації прав та законних інтересів людини і громадянина, юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, здійснення правосуддя незалежними та безсторонніми судами, зміцнення довіри суспільства до судової влади в Україні.

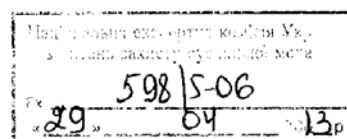
Пропозиції до проекту Кодексу суддівської етики, внесені членами Асоціації українських правників – працівників Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи, частково враховано.

Повідомляю, що рішенням XI чергового з'їзду суддів України від 22 лютого 2013 року затверджено Кодекс суддівської етики (додається).

З повагою

Голова
Ради суддів України

В.В. Онопенко

РІШЕННЯ
XI чергового з'їзду суддів України

22 лютого 2013 року

м. Київ

Про затвердження Кодексу суддівської етики

Відповідно до статті 56, пункту 8 частини другої статті 123, частини шостої статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» затвердити Кодекс суддівської етики, виклавши Кодекс професійної етики судді, затверджений V з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 року, в такій редакції (додається).

Головуючий на з'їзді

Секретар з'їзду

Я.М. Романюк

В.І. Маслій

ЗАТВЕРДЖЕНО

XI черговим з'їздом суддів України

22 лютого 2013 року

КОДЕКС СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ

ПРЕАМБУЛА

Здійснення права кожного на судовий захист на основі принципу верховенства права, здійснення правосуддя від імені держави Україна виключно на підставі Конституції та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, висувають високі вимоги до моральних якостей кожного судді.

Усвідомлюючи значимість своєї місії, з метою зміцнення та підтримки довіри суспільства до судової влади судді України вважають, що зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, у зв'язку з чим добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці.

Керуючись Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», враховуючи статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за якою кожен має право на незалежний і справедливий суд, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Основні принципи щодо незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 15 грудня 1989 року, Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року, Європейську хартію про закон щодо статусу суддів, Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам – членам відносно суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, з'їзд суддів України затверджує цей Кодекс суддівської етики, положення якого спрямовані на встановлення етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Суддя повинен бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду.

Стаття 2

Суддя має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути незалежним від своїх колег у процесі прийняття рішень. Він не має права використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб та не повинен дозволяти цього іншим.

Стаття 3

Суддя має докладати всіх зусиль до того, щоб на думку розсудливої, законослухняної та поінформованої людини його поведінка була бездоганною.

Стаття 4

Порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини.

РОЗДІЛ II. ПОВЕДІНКА СУДДІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Стаття 5

Незалежність судді під час здійснення правосуддя є передумовою дії принципу верховенства права та невід'ємною складовою справедливого суду.

Стаття 6

Суддя повинен виконувати свої професійні обов'язки незалежно, виходячи виключно з фактів, установлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику.

Стаття 7

Суддя повинен старанно й неупереджено виконувати покладені на нього обов'язки та вживати заходів для поглиблення своїх знань та вдосконалення практичних навичок.

Стаття 8

Суддя повинен здійснювати судочинство в межах та порядку, визначених процесуальним законом, і виявляти при цьому тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб.

Стаття 9

Суддя під час здійснення правосуддя не повинен допускати проявів неповаги до людини за ознаками раси, статі, національності, релігії, політичних поглядів, соціально-економічного становища, фізичних вад тощо та дозволяти цього іншим.

Стаття 10

Суддя повинен виконувати обов'язки судді безсторонньо і неупереджено та утримуватися від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до виникнення сумнівів у рівності професійних суддів, народних засідателів та присяжних при здійсненні правосуддя.

Стаття 11

Суддя повинен проявляти повагу до права на інформацію про судовий розгляд та не допускати порушення принципу гласності процесу. Суддя у визначеному законом порядку надає засобам масової інформації можливість отримувати інформацію, не допускаючи при цьому порушення прав і свобод громадян, приниження їх честі й гідності, а також авторитету правосуддя.

Стаття 12

Суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи.

Стаття 13

Суддя, що перебуває на адміністративній посаді в суді, повинен утримуватися від поведінки, дій або висловлювань, які можуть призвести до виникнення сумнівів у єдиному статусі суддів і в тому, що професійні судді здійснюють колективне вирішення питань організації роботи суду.

Стаття 14

Суддя повинен уникати позапроцесуальних взаємовідносин з одним із учасників процесу або його представником у справі за відсутності інших учасників процесу.

Стаття 15

Неупереджений розгляд справ є основним обов'язком судді. Суддя має право заявити самовідвід у випадках, передбачених процесуальним законодавством, у разі наявності упередженості щодо одного з учасників процесу, а також у випадку, якщо судді з його власних джерел стали відомі докази чи факти, які можуть вплинути на результат розгляду справи.

Суддя не повинен зловживати правом на самовідвід.

Суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи у разі неможливості ухвалення ним об'єктивного рішення у справі.

РОЗДІЛ III. ПОЗАСУДОВА ПОВЕДІНКА СУДДІ

Стаття 16

Суддя не може належати до політичних партій і професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Суддя повинен надавати пріоритет здійсненню правосуддя над усіма іншими видами діяльності.

Стаття 17

Суддя має право брати участь у громадській діяльності, публічних заходах, якщо вони не завдають шкоди його статусу, авторитету суду і не можуть вплинути на здійснення правосуддя, проте повинен уникати взаємовідносин, які можуть вплинути на незалежність та неупередженість судді.

Стаття 18

Суддя повинен бути обізнаним про свої майнові інтереси та вживати розумних заходів для того, щоб бути обізнаним про майнові інтереси членів своєї сім'ї.

Стаття 19

Суддя повинен враховувати, що сімейні, соціальні взаємовідносини чи будь-які інші стосунки та втручання з боку органів державної влади не мають впливати на поведінку судді чи ухвалення судових рішень.

Стаття 20

Участь судді у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади.

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ І ТАЄМНИЦЯ У СУДОЧИНСТВІ: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Костицький Віталій

(юрист)

У зв'язку із розробкою Кодексу суддівської етики постає питання про морально-етичні проблеми збереження таємниці у судочинстві та врахування досвіду банківської сфери щодо регулювання питань збереження таємниці. Законодавством визначено три види такої інформації: це державна таємниця, банківська таємниця та інша конфіденційна інформація.

Зокрема, відповідно до статті 1 Закону України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. до державної таємниці відносять вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому законом, державною таємницею і підлягають охороні державою[1].

Відповідно до статті 60 Закону України „Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р. до банківської таємниці належать: 1) відомості про стан рахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків в НБУ; 2) операції, проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди; 3) фінансово-економічний стан клієнтів; 4) системи охорони банку та клієнта; 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи-клієнта, її керівників, напрями діяльності; 6) відомості щодо комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та іншу комерційну інформацію; 7) інформацію щодо звітності по окремому банку, крім тієї, що підлягає опублікуванню; 8) коди, що використовуються банком для захисту інформації[2].

Відповідно до частини 2 статті 30 Закону України „Про інформацію” від 2.10.1992 р. конфіденційна інформація - це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов[3].

У разі порушення зазначених вимог Закону службовці НБУ притягаються до дисциплінарної відповідальності[4] (стаття 14 Закону України „Про державну службу”), а також мають нести цивільну, адміністративну чи кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством України (стаття 38 Закону України „Про державну службу”[5]).

Так, зокрема, що стосується кримінальної відповідальності за зазначені діяння, то в чинному Кримінальному кодексі України від 5.04.2001 р.[6] такими визнані діяння, передані статтями 232, 328, 329, 330 ККУ[7].

Водночас і членам Ради НБУ забороняється розголошувати державну, банківську або службову таємницю, яка стала відома їм у зв'язку із здійсненням ними їх повноважень.

У той же час названі питання становлять собою лише невеликий фрагмент того великого комплексу проблем, що неминуче виникають і виникатимуть у зв'язку із застосуванням заходів юридичної відповідальності до службовців НБУ.

Дотепер до кінця не проведено чіткої демаркаційної лінії у визначенні спільного, особливого та унікального у статусі державних службовців та статусі службовців саме НБУ.

Регулювання відповідних питань у спеціальному статусному Законі відомчу України „Про Національний банк України” є поверховим і значною мірою відсильним. Це породжує правотворчість, численні спроби заповнити законодавчі прогалини виданням підзаконних нормативно-правових актів, зокрема урядових (ми переконалися у цьому на

прикладі урядової Постанови, прийнятої для реалізації статті 64 Законі України „Про Національний банк України”).

Такий, у цілому незадовільний, стан регулювання питань відповідальності як елемента статусу службовців НБУ дало підставу для обґрунтованого висновку про те, що питання відповідальності (її обсягу, видового різноманіття, чіткості суб’єктного складу тощо) працівників НБУ не визначено в чинному законодавстві України на належному рівні[8].

Їх усунення, як і вирішення багатьох інших проблем статусу службовців НБУ, лише посилюватиме положення НБУ як особливого органу державного управління, слугуватиме зміцненню засад його незалежності. Очевидно, що це має відбуватися в контексті проголошеної в Україні адміністративної реформи[9]. Суттєвим її елементом стало ухвалення в 2011 р. нового Закону України “Про державну службу”, який має набрати чинності з 1.01.2013 р.

Подальший розвиток статусу працівників НБУ, його деталізація та конкретизація в чинному законодавстві, поступове зміцнення, розширення власне законодавчого регулювання елементів цього статусу – актуальне завдання юридичної теорії і практики в Україні. Разом з тим, це ще й важливий елемент підвищення статусу самого НБУ, зміцнення засад його незалежності, що, безумовно, позитивно впливатиме і на стан всієї банківської системи України в довгостроковій перспективі. Цей досвід може бути врахований і у правовому регулюванні проблем збереження таємниці у судочинстві.

Література.

1. Закон України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 16, ст.93.
2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 20.03.1991 р. // Відомості Верховної Ради 1991. - № 25. - Ст. 281 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 5-6, ст.30.
3. Закон України „Про інформацію” від 2.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 48, ст.650.
4. Хавронюк М. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність. Навч. посібн. – К.: Атіка, 2003. – С. 52-54.
5. Закон України “Про державну службу” від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 52, ст.490.
6. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. і доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – С. 578, 758-766.
8. Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 86.
9. Старцев О. Удосконалення заходів дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади України в умовах реформування державної служби // Підприємництво, господарство і право. – 2001. - №11. – С. 44-47.

ПРИНЦИПИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ І СУДДІВ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВОСУДДЯ

Обрізко І.

(суддя)

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі (ч. 2 ст. 124 Конституції України[1]). Це означає, що, з одного боку, судова влада реалізується тільки спеціально уповноваженими державними органами – судами (в тому числі і спеціалізованими), а, з другого боку, відповідні судові органи, з огляду на різноманітність правовідносин, що виникають у державі, повинні мати тільки їм притаманні можливості вирішення певних категорій спорів (зокрема, господарських, адміністративних тощо).

При цьому ми приєднуємося до думки М.А. Маркуш, що принцип спеціалізації судів взагалі є одним із ключових у системі конституційних засад правосуддя і полягає у виокремленні в системі судів загальної юрисдикції спеціалізованих судових установ, певних підсистем судових органів, завданням яких є вирішення судових справ певної категорії застосування права саме до специфічних правовідносин[2].

Зрозуміло, що рівень «специфічності» таких правовідносин не може бути прямо виведений лише з критерію розподілу галузей права чи законодавства, а має значно складнішу кореляцію. Він, зокрема, повинен враховувати специфіку розвитку судової системи держави, умови для запровадження тих чи інших спеціалізованих судових підсистем, їх співвідношення із загальними судами тощо.

Так, вирішуючи справу за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб), Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 07.05.2002 зазначив, що «Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України»[3]. Таким чином, у сформульованій Конституційним Судом України правовій позиції містилася непряма вказівка на види відповідного судочинства, що ґрунтувалися на приписах Конституції України.

Близькою є позиція авторів Науково-практичного коментаря до Конституції України, що саме використання переваг «зовнішньої» спеціалізації у розбудові судів загальної юрисдикції передбачає утворення згідно з Конституцією України судових гілок зі спеціалізованою компетенцією з окремих галузей законодавства. Крім господарських і адміністративних можливо створення й інших окремих судових гілок відповідно до критерію спеціалізованої юрисдикції. Отже, принцип спеціалізації має ємкий, багатоаспектний характер і містить певні вимоги щодо розбудови і функціонування судів загальної юрисдикції.

Визначальною з цих вимог при застосуванні «зовнішньої» спеціалізації є необхідність чіткого розмежування компетенції кожної гілки судів загальної юрисдикції. Принципи територіальності і спеціалізації поєднані ідеєю єдності і цілісності судової влади. Згідно з Конституцією України жодний з загальних чи спеціалізованих судів не наділяється особливим статусом, вони відрізняються між собою лише предметом компетенції, колом та обсягом повноважень[4].

У цьому контексті важливо забезпечити взаємозалежність та взаємодію принципу спеціалізації з іншими конституційними принципами судоустрою в Україні.

Так, принцип здійснення правосуддя виключно судами прямо пов'язаний з принципом судової спеціалізації, оскільки спеціалізація має проводитися в єдиній, цілісній, ґрунтованій на законодавстві судовій системі, яка включає в себе відносно автономні судові органи.

Принцип спеціалізації побудови системи судів загальної юрисдикції неодмінно поєднується з принципом територіальності, оскільки спеціалізовані суди так чи інакше створюються і функціонують з урахуванням існуючого адміністративно-територіального поділу держави. Водночас такий поділ не слід перебільшувати і створювати спеціалізовані суди так, щоб вони, своєю чергою забезпечували доступність правосуддя кожному[5], надійно гарантували захист його прав та свобод[6].

Спеціалізація судів неодмінно передбачає і додержання принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону. При цьому має бути створене спеціалізоване законодавство для кожного виду спеціалізованих судових підсистем. Воно має вчасно оновлюватися з урахуванням змін соціально-економічного стану країни, особливостей розвитку правової системи та законодавства тощо. Водночас судді повинні мати достатньо високий фах для опанування спеціалізованого законодавства і втілення його положень у

практику своєї діяльності. В основі реалізації цього принципу має бути система морально-етичних принципів, які варто закріпити в окремому Кодексу суддівської етики.

Спеціалізовані суди, у тому числі адміністративні, створені на основі конституційних приписів спеціалізації побудови судової системи України і стали автономною і водночас невід'ємною частиною державного механізму України[7]. Із нею вони взаємодіють як із зовнішнім по відношенню до себе середовищем.

Водночас їх роль як автономних судів у судовій системі не слід абсолютизувати. Адже визнання Верховного Суду України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції (частина 2 статті 125 Конституції України) означає, що ця система судів будується не лише за принципом спеціалізації, але також за принципом єдності, уособленням якої, по суті, виступає Верховний Суд України, що певним чином діалектично «знімає» спеціалізацію в останній інстанції даної системи судів[8].

Таким чином, конституційні принципи судоустрою утворюють цілісну самостійну систему. Кожен з її елементів, зокрема принцип спеціалізації взаємодіє з іншими. Рівень та специфіка такої взаємодії закладені приписами Конституції України, хоч і непрямо.

Водночас вони знаходять своє системне розкриття в конкретизуючих актах про судоустрій і судочинство, що здійснюється спеціалізованими судовими органами в Україні.

Отже, за своєю правовою природою конституційна засада спеціалізації судів – це провідна організаційна (судоустрійна) засада (принцип), яка є вимогою організації судової системи держави та безпосередньо зв'язана з цілями судочинства, реалізація якої забезпечує гарантії їх досягнення. Зазначена засада забезпечує гарантії відповідної процесуальної діяльності за предметними та суб'єктними критеріями, однак безпосередньо на рівні Конституції України вичерпно не визначає (окреслює) суб'єктів такого перегляду.

У нормативно-правову сенсі даний принцип зафіксований як конституційний за рівнем юридичного закріплення та як норма-принцип за формою закріплення (тобто прямо зафіксований у конституційних нормах, а не виводиться опосередковано з їх змісту).

Будучи зафіксованим на конституційному рівні, цей принцип за своїм змістом являє собою правило гранично загального характеру, спільне для всіх процесуальних галузей та тих матеріальних галузей права, які стосуються визначення особливостей побудови судової системи України. Цей принцип у «концентрованому» вигляді відбиває тенденцію до спеціалізації (диференціації) судової діяльності в державі.

Література.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М.А. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "найвищий судовий орган", "вищий судовий орган", "касаційне оскарження", які містяться у статтях 125, 129 Конституції України // Вісник Конституційного суду України. - 2010 р., № 3, стор. 7.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 р. // Вісник Конституційного суду України - 2002 р., № 2, стор. 29.
4. Науково-практичний коментар до Конституції України / відп. ред. В.Я. Тацій. — К.: Ін Юре; Х: Право, 2003. — С. 615-616.
5. Овчаренко О.М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації. Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
6. Аверченко Д.Г. Специализированные суды в системе органов судебной власти: Теоретико-правовое исследование. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. -М., 2002. — С. 2.
7. Притика Д.М. Вищі спеціалізовані суди потрібні суспільству // Урядовий кур'єр. — 2007. - №100. — 8 червня.
8. Ющик О. Про юридичну техніку конституційного визначення судоустрою України // Право України. — 2001. - №3. - С. 91.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПИТНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ

Григорович Р.В.

(юрист)

На основі аналізу змісту нормативно-правових актів екологічного законодавства можна виділити такі принципи державної політики в галузі використання та охорони питної води в Україні. Така політика має будуватися на принципі збереження природних ресурсів і довкілля у цілому для нинішнього і майбутніх поколінь. З цією метою держава визначає пріоритетність питного водопостачання перед іншими видами спеціального водокористування та реалізує відповідно державне управління і регулювання відносин у сфері питної води та питного водопостачання. Вся діяльність держави по регулюванню питного водопостачання проникнула глибоким морально-етичним змістом.

У зв'язку із цим органи державної влади зобов'язані гарантувати першочергове забезпечення питною водою населення для забезпечення питних, фізіологічних, санітарно-гігієнічних та побутових потреб, здійснення раціонального використання питної води, проведення заходів науково-обґрунтованого нормування якості питної води, нормативів її споживання та формування тарифів на послуги централізованого водопостачання і водовідведення.

Зазначені принципи лягають в основу наближення вимог державних стандартів на питну воду, технологій виробництва питної води, а також засобів вимірювання і методів оцінки до відповідних стандартів, технологій, засобів і методів, прийнятих у Європейському Союзі, здійснення запобіжного характеру заходів щодо охорони джерел і систем питного водопостачання, дотримання оптимального балансу використання поверхневих і підземних вод для питного водопостачання.

Ряд принципів екологічної політики держави у сфері питного водопостачання мають характер імперативів. Віднесемо до них принцип обов'язковості державної експертизи і оцінки експлуатаційних запасів підземних вод для питного водопостачання, обов'язковості державної екологічної і санітарно-епідеміологічної експертизи проектів господарської, інвестиційної та іншої діяльності, яка може негативно вплинути на стан джерел і систем питного водопостачання, додержання єдиних правил, норм і стандартів усіма суб'єктами відносин у сфері питної води та питного водопостачання, заборони відключення об'єктів питного водопостачання та водовідведення від системи енерго-, газо-, теплопостачання як об'єктів життєзабезпечення і стратегічного значення тощо.

Ряд принципів мають економічний зміст. Згадаємо тут принцип економічного стимулювання раціонального використання питної води споживачами, відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення законодавства у сфері питної води та питного водопостачання.

Оскільки усі правовідносини згідно із Конституцією України підсудні, то важливе значення має принцип судового захисту прав природокористувачів, невідворотності відповідальності у разі порушення законодавства у сфері питної води та питного водопостачання.

На підставі цих принципів можна визначити концептуальні засади державної політики у галузі використання питної води в Україні полягають в

забезпеченні максимальної реалізації водного та екологічного законодавства з метою раціонального використання та охорони питних вод та збереження водного фонду України та наукового і практично вмотивованого узгодження водно-екологічних та соціальних інтересів.

При здійсненні заходів державної політики у галузі використання питної води держава гарантує захист прав споживачів у сфері питної води та питного водопостачання шляхом забезпечення кожної людини питною водою нормативної якості в межах науково

обґрунтованих нормативів питного водопостачання залежно від району та умов проживання;

Кожному споживачеві питної води державою гарантується право вільного доступу до інформації про якість питної води. З цією метою центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства щороку готує і оприлюднює в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Національну доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні, забезпечує заінтересовані органи державної влади, громадські організації, підприємства, установи, організації та громадян інформацією про випадки і причини забруднення питної води, порядок розрахунку тарифів на послуги централізованого водопостачання і водовідведення.

У разі, коли питна вода має відхилення за показниками від державного стандарту, органи місцевого самоврядування інформують споживачів через засоби масової інформації про її якість та вживають заходів, пов'язаних з відверненням загрози здоров'ю людей.

Забезпечення питного водопостачання розглядається як важливе екологічне, економічне, соціальне та морально-етичне завдання державної політики у галузі використання питної води та відповідної системи державних і громадських органів. Це юридично самостійні державні, самоврядні й громадські інституції, уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції в галузі забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони використання питної води. Державне регулювання відносин у сфері охорони і використання питної води відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме, збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірне використання не відновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем, а найголовніше – забезпечення населення якісною питною водою.

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ ПРОЕКТУ КОДЕКСУ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІОЛОГО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Рачинська В.Я.

(аспірантка Інституту законодавчих передбачень та правової експертизи)

За результатами всеукраїнського обговорення проекту Кодексу суддівської етики була відмічена значна активність суддівського корпусу та науковців стосовно надання пропозицій до цього проекту.

Так, низкою резолюцій «круглих столів» (зокрема, у Дніпропетровській, Івано-Франківській, Полтавській, Хмельницькій областях) з обговорення проекту було запропоновано визначити коло осіб, на яке поширює дію Кодекс суддівської етики. Кодекс був доповнений цим положенням (ст. 3).

Резолюцією «круглого столу» у Луганській області внесено пропозицію змінити правило, яке міститься у загальних положеннях проекту: «Кандидати на посаду судді з моменту подання заяви до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України беруть на себе обов'язки та обмеження, які встановлені цим Кодексом для суддів». На думку учасників даного «круглого столу», не можна примушувати осіб, які тільки намагаються стати суддею, нести ті обов'язки, які передбачені для суддів. Наприклад, у пункті 5.5. передбачено, що суддя не може обіймати оплачувані посади та виконувати іншу оплачувану роботу, окрім наукової, викладацької та творчої. Таким чином, виходячи з положень Кодексу, кандидат у судді після подачі заяви до ВККСУ повинен звільнитися зі своєї роботи, якщо він не є викладачем чи науковим співробітником.

З метою врахування наведених слушних пропозицій проект Кодексу був доповнений п. 3.2.

Учасники «круглого столу» в Автономній Республіці Крим висловили потребу у додатковому обґрунтуванні назви запропонованого проекту, а саме Кодекс, оскільки, на їх думку, розробка будь-якого Кодексу передбачає проведення заходів щодо кодифікації законодавства, його об'єднання, що свою чергу призводить до його більш простого застосування.

Разом з тим вимога до назви Кодексу суддівської етики безпосередньо викладена у Законі України «Про судоустрій та статус суддів».

Учасники «круглого столу» у Дніпропетровській області висловили припущення, що положення про те, що морально-етичні вимоги до суддів пред'являються як у позасудовій діяльності так і в «особистому житті» є спірним та не узгоджується зі статтею 32 Конституції України (Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя). Також запропонували розмежувати норми та принципи поведінки суддів при здійсненні «професійної діяльності» та у «позаслужбовій діяльності».

Дані зауваження були враховані при викладенні п. 1.2 проекту закріпленні права судді на приватне життя (п. 2.3). Разом з тим розмежування норм та принципів поведінки суддів при здійсненні «професійної діяльності» та у «позаслужбовій діяльності» не виглядає доцільним, оскільки спосіб дій та поведінки судді мають підтримувати впевненість суспільства у чесності та непідкупності судових органів, незалежності і справедливості судової влади лише під час безпосереднього відправлення правосуддя.

Резолюцією «круглого столу» у Запорізькій області висловлено пропозицію замінити словосполучення «розумної, поміркованої, законослухняної та поінформованої людини», які зустрічаються у п.п. 3.2, 4.1, 5.3, 5.9, 7.4 на словосполучення «пересічного громадянина» або взагалі виключити посилання на адресата, як умову реалізації відповідного правила поведінки. З наведеною пропозицією, на нашу думку, слід частково погодитися, оскільки до нормативно-правового акту як до регулятора суспільних відносин висуваються вимоги точності, зрозумілості та максимально можливого рівня уникнення неоднозначності трактування. Разом з тим у даному випадку таке формулювання, як «думка законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини» є загальнозрозумілим та дозволяє конкретизувати, наприклад, вимогу п. 7.3 («Суддя не повинен приймати подарунки, позики або послуги, якщо такі дії, на думку законослухняної, поміркованої, розсудливої та поінформованої людини, можуть створити враження впливу на рішення у справі, яка перебувала або перебуває на розгляді судді, або спричинити конфлікт між обов'язками судді та його особистими інтересами»). Останнє положення виглядає усіченим в редакції: «Суддя не повинен приймати подарунки, позики або послуги, якщо такі дії можуть створити враження впливу на рішення у справі, яка перебувала або перебуває на розгляді судді, або спричинити конфлікт між обов'язками судді та його особистими інтересами».

На думку Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя, положення щодо демонстрування суддею високих морально-етичних стандартів поведінки, слід розширити вимогами стосовно додержання таких стандартів.

У даному випадку слід погодитися, що суддя має додержуватися високих морально-етичних стандартів поведінки. Разом з тим, якщо суддя таких стандартів не додержується, демонструвати їх він також не може. Тобто, дані слова в наведеному контексті можна розглядати як синоніми, дублювання яких, на нашу думку, є зайвим.

Комітетом також запропоновано у статті «Незалежність» покласти на суддю обов'язок повідомляти органи суддівського самоврядування, а за наявності підстав – і правоохоронні органи про факти позапроцесуальних звернень до нього з пропозиціями, вимогами, погрозами та іншими фактами протиправного втручання в його діяльність з розгляду справ.

Відповідно до ч. 3 ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради суддів України, яка зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за участю судді та вжити необхідних заходів для усунення загрози. П. 18.2 проекту Кодексу

закріплено, що суддя інформує орган суддівського самоврядування або Комісію етики суддів про випадки неетичного відношення до нього. Тобто, на нашу думку, дані питання знайшли належне відображення на законодавчому рівні та на рівні проекту Кодексу.

Комітетом вказано також на необхідність уточнення компетенції органів суддівського самоврядування із запобігання порушенням норм суддівської етики і реагування на них, зокрема, щодо розгляду цих питань на зборах суддів відповідних судів. На думку Комітету, слід надати можливість головам судів застосовувати відповідні профілактичні заходи щодо суддів, які проявляють схильність до порушень правил суддівської етики, якщо така поведінка не тягне за собою дисциплінарної відповідальності. Це органічно впливає з ролі голови суду як найавторитетнішого члена суддівського колективу.

Згідно з ч. 5 ст. 115 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», збори суддів місцевих та апеляційних судів обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, які є обов'язковими для суддів та працівників даного суду. Безперечно, на зборах суддів можуть бути розглянуті питання порушення окремих суддями норм суддівської етики. Разом з тим, наведені питання, в першу чергу, належать до компетенції Комісії етики суддів.

Пропозиції Комітету щодо права судді на самовідвід полягають у доданні до обов'язків судді також обов'язок погодитись із заявленим клопотанням про його відвід; мету зловживання правом на самовідвід пропонується уточнити – «безпідставне уникнення розгляду конкретної справи». На нашу думку, перше з наведених питань повністю врегульовано чинним процесуальним законодавством. Щодо другого формулювання, «суддя не може зловживати можливістю взяти самовідвід з метою уникнення розгляду конкретної справи» (п. 11.5.2 проекту Кодексу), воно повністю відображає запропонований Комітетом зміст – в обох формулюваннях «уникнення розгляду конкретної справи» є самоціллю, а не засобом забезпечення неупередженості судді.

Резолюцією «круглого столу» у Луганській області вказано, що згідно з пунктом 2.3 проекту, що суддя може взяти самовідвід, крім випадків, коли жоден суддя не може бути призначений для розгляду справи відповідно до процесуального закону, або з огляду на терміновість справи, якщо відкладення її вирішення може призвести до серйозних наслідків для суспільства чи прав і свобод особи. Наведені виключення для заяви самовідводу суперечать положенням § 6 Кримінально-процесуального кодексу України. Відповідно до ч.5 ст. 82 КПК України: «Якщо після задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити новий склад суду, то вирішується питання про передання кримінального провадження до іншого суду ...». Кодекс суддівської етики, оскільки він не є процесуальним законом, не може встановлювати правил щодо відводів чи самовідводів, тому пропонуємо в п.2.3 залишити лише перше рішення. З цих же мотивів, на думку учасників «круглого столу» у Луганській області, слід виключити п. 5.9. Дані пропозиції були враховані у новій редакції проекту Кодексу.

Пункт 3.3 проекту Кодексу Комітет запропонував викласти в такій редакції: «Суддя має бути обізнаним щодо можливості задоволення своїх матеріальних інтересів за рахунок легальних доходів» і далі за текстом. Дане положення взято безпосередньо з п. 4.7 Бангалорських принципів поведінки суддів від 19 травня 2006 року, тому її було вирішено залишити без змін.

У п. 5.6 проекту Кодексу, на думку Комітету, не зовсім конкретно є заборона судді «здійснювати фінансову діяльність», а тому слід змінити це словосполучення на інше: «надавати фінансові послуги». Дане положення було викладене в іншій редакції (п. 15.2 проекту Кодексу).

За результатами «круглих столів» з обговорення проекту Кодексу суддівської етики у Хмельницькій та Дніпропетровській областях було запропоновано п. 9.2 проекту викласти у такій редакції: «Якщо в оприлюдненій інформації щодо порушення суддею

норм і принципів суспільної моралі та професійної етики містяться відомості про порушення суддею Закону України «Про захист суспільної моралі», орган суддівського самоврядування, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції можуть звернутися до Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, яка відповідно до закону публічно ухвалює рішення та надає висновок.

Рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі не є обов'язковим для виконання, а висновок Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі може враховуватися при ухваленні рішення щодо порушення суддею норм суспільної моралі або стандартів професійної етики, цього Кодексу органом суддівського самоврядування, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою юстиції».

Дані пропозиції були цілком враховані під час підготовки остаточної редакції проекту Кодексу (пп. 16.4-5 проекту).

На «круглому столі» в м. Києві 18.02.2013 були надані такі пропозиції.

Суддею Черкаського окружного адміністративного суду було запропоновано п. 2.7 викласти з урахуванням того, що суддя має право критично оцінити той чи інший судовий акт, якщо дана оцінка здійснена в рамках наукового дослідження та покликана вдосконалити законодавство. Дані пропозиції враховані при доопрацюванні проекту.

Стосовно положення проекту Кодексу «При прийнятті рішень суддя має бути незалежним від думки своїх колег та адміністрації суду» була оголошена проблема вільності від думки колег при колективному розгляді справи. Дану норму пропонувалося викласти у такій редакції: «При прийнятті рішень суддя має бути вільним від думки своїх колег, якщо справа розглядається суддею одноособово, та осіб, які займають адміністративні посади в суді». Наведену норму було вирішено залишити в попередній редакції, оскільки у судді є право викладення окремої думки з питань, що розглядаються за його участю.

На «круглому столі» в м. Києві 18.02.2013 мали місце також ідеї щодо доповнення проекту новим пунктом 11.6 такого змісту: «Суддя має утриматися від показу емоцій, які б свідчили про явне позитивне чи негативне ставлення до сторін процесу (емпатія, симпатія, ненависть і т.д.)».

На нашу думку, дані вимоги повністю охоплюються п. 11.2 («Суддя має дбати про те, щоб його поведінка в залі суду і поза ним сприяла збереженню і поглибленню переконання суспільства у неупередженості судді при здійсненні ним своїх професійних обов'язків»).

Пропозиція представника управління по роботі із зверненнями, запитами на інформацію та прийому громадян Вищої ради юстиції полягала в потребі вилучення пп. 14.3 і 15.3 проекту. Обґрунтування полягало в тому, що така сама вимога щодо несумісності міститься у ст. 53 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (тобто, має місце дублювання положення). За порушення вимог щодо несумісності суддя притягається до конституційно-правової відповідальності, а за порушення Кодексу суддівської етики – до дисциплінарної.

Пропозиція виключити п. 13.5 проекту також була обґрунтована необхідністю уникнення дублювання положень закону.

На нашу думку, оскільки при регулюванні конкретних правовідносин перевага віддається нормативно-правовому акту вищої юридичної сили, беручи до уваги публічний характер Кодексу суддівської етики, дане дублювання не створює колізії правових норм. Порушення зазначених положень Кодексу суддівської етики та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» матиме наслідком застосування положень Закону.

На основі наведеного, приходимо до висновку про загальну підтримку з боку широкої громадськості та державних органів Кодексу суддівської етики, підготовленого членами Асоціації українських правників-працівниками Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи під керівництвом проф. Костицького В.В., та активне доручення до його доопрацювання. Значна частина наданих під час загальноукраїнського обговорення проекту Кодексу пропозицій була врахована при його доопрацюванні.

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВА ВІДКРИТОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

ПРО ПЕРШУ ГРОМАДСЬКУ ЕКСПЕРТИЗУ ОФІЦІЙНИХ ВЕБ-САЙТІВ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ «ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ»

З метою удосконалення системи інформування інститутів громадянського суспільства про діяльність судової системи України шляхом забезпечення здійснення громадського моніторингу систематичності та оперативності оприлюднення інформації на офіційних веб-сайтах судів загальної юрисдикції в мережі Інтернет Всеукраїнська громадська організація Асоціація українських правників у 2012-2013 рр. провела Першу громадську експертизу офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції під назвою «Доступ до правосуддя».

На основі експертизи створено рейтинг веб-сайтів судів.

Громадська експертиза проводилася на основі польського досвіду. Веб-сайти судів Польщі досліджуються ще з 2009 року Фондацією «Форум громадянського розвитку» (Голова Правління – Павло Добровольський) під назвою «Дослідження та рейтингу веб-сайтів окружних судів, апеляційних судів, Верховного суду і Конституційного суду Республіки Польща «І-суди по-польськи». Польські фахівці зазначають, що з моменту публікації першого рейтингу веб-сайтів окружних та апеляційних судів прослідковується ряд позитивних змін в цьому питанні.

Українська громадська експертиза була здійснена на підставі змістовних та технічних критеріїв оцінки веб-сайтів у балах.

Змістовні критерії оцінки веб-сайтів – це критерії корисності веб-сайту для осіб, які звертаються або мають намір звернутися до суду (у тому числі у сфері дотримання Закону України «Про доступ до публічної інформації»), та критерії оцінки ролі веб-сайту у забезпеченні правосуддя, зміцненні до нього довіри та поширені юридичної освіти.

Так, наприклад, перевірялися доступність інформації щодо наявності потрібних для громадян законодавчих приписів, які регламентують здійснення судочинства, стосуються функціонування судової влади, а також Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; зразків заяв, що використовуються в судовому процесі; переліку вакансій, порядку та умов проходження конкурсу на заміщення вакантних посад і т. ін.

Технічні критерії оцінки веб-сайтів дозволяють оцінити, наскільки веб-сайт чітко і зрозуміло представляє доступне на ньому інформаційне наповнення та допомагає ним скористатися пересічному громадянину (це критерії оцінки доступності та критерії оцінки зручності веб-сайтів).

Так, наприклад, доступність веб-сайту означає ступінь, в якому можливість його бачити, розуміти і переглядати мають всі користувачі, незалежно від їхніх здібностей та обмежень, а також незалежно від властивостей програмного та апаратного забезпечення, що вони використовують. Доступність веб-сайтів є умовою рівного доступу до інформації для людей з обмеженими можливостями, про що йдеться в ст. 9 Конвенції про права інвалідів.

Серед інших критеріїв оцінки зручності веб-сайтів можна відзначити важливість графічного оформлення сторінок веб-сайту (що означає взаємну узгодженість розміщення елементів сторінки, зручність розміщення інформації, естетику). Наприклад, головна сторінка сайту є однією з найважливіших сторінок. Більшість користувачів з неї починають перегляд веб-сайту та пошук інформації на ньому. Тому важливим є ефективне використання місця на головній сторінці. На ній має бути розміщена необхідна і достатня кількість інформації для користувачів веб-сайтів. Інформація про новини має бути в основній частині головної сторінки, а не в інших розділах веб-сайту. Надлишкова

кількість різної інформації на ній, значна кількість пунктів та банерів меню знижують зручність веб-сайту для користувача, розсіюють його увагу. Інтерфейс веб-сайту має містити виключно інформацію, яка з великим ступенем імовірності є потрібною користувачам, тому що кожен зайвий блок інформації утруднює віднаходження тієї інформації, що шукається.

Ці та інші важливі для користувачів сайтів критерії стали основою проведення Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції та створення на її основі рейтингу веб-сайтів судів.

Для оцінки результатів Першої громадської експертизи до складу Журі були запрошені:

1. доцент кафедри галузевих дисциплін Кримського економіко-правового інституту Міжнародного гуманітарного університету кандидат юридичних наук Басов Андрій Віталійович;

2. Помічник головного Рабина Об'єднання іудейських громад України Білоричський Геннадій Олександрович;

3. голова правління Запорізької обласної Асоціації українських правників, професор кафедри теорії та історії держави та права Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, доцент Бостан Сергій Костянтинович;

4. Генерал Внутрішньої служби, Радник МВС України, Екс-міністр МВС України, Почесний президент Міжнародної громадської організації «Міжнародний Комітет захисту прав людини» Гладуш Іван Дмитрович (за згодою);

5. Завідувач кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України Гошовська Валентина Андріївна (за згодою);

6. Декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор Гриценко Іван Сергійович (за згодою);

7. Перший заступник директора Інституту законодавства Верховної Ради України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України Зайчук Олег Володимирович (за згодою);

8. Головний редактор Церковної православної газети, відповідальний редактор журналу «Церковний вісник» Архимандрит Лонгін (Чернуха) (за згодою);

9. завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор Костенко Олександр Миколайович;

10. Президент Асоціації українських правників, доктор юридичних наук, професор Костицький Василь Васильович;

11. завідувач кафедри загальноправових дисциплін ДДУВС, доктор юридичних наук, Голова Дніпропетровської обласної організації Асоціації українських правників Наливайко Лариса Романівна;

12. доцент Національного університету Державної податкової служби України, кандидат юридичних наук, член Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі, голова Юридичної Науково-консультативної ради Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі Новицька Наталія Борисівна;

13. Голова Ради суддів України Онопенко Василь Васильович (за згодою);

14. Голова ВГО «Координаційний Центр Громадської безпеки» Патарецький Павло Анатолійович;

15. Заступник Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Суддя Верховного Суду України Пінчук Микола Григорович (за згодою);

16. Віце-президент – керівник Київського регіонального центру НАПрН України Тихий Володимир Павлович;

17. Митрофорний протоієрей УГКЦ о. Олекса Петрів;
18. Начальник навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ, полковник міліції, професор Марцеляк Олег Володимирович;
19. Віце-президент Асоціації Українських правників, голова Львівської крайової організації Асоціації українських правників, приватний адвокат Мельник Галина Павлівна;
20. Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Мікулін Віктор Петрович (за згодою);
21. доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Юридичного Інституту Прикарпатського університету, кандидат юридичних наук, Голова Івано-Франківської обласної організації Асоціації українських правників Романко Світлана Миколаївна;
22. професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України Рублюк Оксана Василівна;
23. Голова Міжнародного комерційного арбітражного суду і Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, Заслужений юрист України, академік Національної Академії правових наук України, професор, кандидат юридичних наук, член Постійної Палати Третейського Суду від України в Гаазі, Надзвичайний і Повноважний Посол України Селівон Микола Федосович;
24. доктор юридичних наук, доцент Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія», Голова Чернівецької обласної організації Асоціації українських правників Сидор Вікторія Дмитрівна;
25. Голова Тернопільської обласної організації Асоціації українських правників, кандидат юридичних наук, доцент Стефанчук Микола Олексійович;
26. заступник виконавчого секретаря Асоціації українських правників Рачинська Вікторія Ярославівна – секретар Журі.

Результати Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя» викладені у таблицях № 1-4.

Крім того, спеціальними відзнаками нагороджені офіційні веб-сайти таких судів:

- Вільногірський міський суд Дніпропетровської області
- Господарський суд Дніпропетровської області
- Донецький окружний адміністративний суд
- Євпаторійський міський суд Автономної Республіки Крим
- Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області
- Львівський окружний адміністративний суд
- Апеляційний суд Харківської області

Асоціація українських правників

ПОЛОЖЕННЯ

про проведення громадської експертизи «Доступ до правосуддя» та створення на її основі рейтингу офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції

1. Це Положення розроблене з метою удосконалення системи інформування інститутів громадянського суспільства про діяльність судової системи України шляхом забезпечення здійснення громадського моніторингу за систематичним та оперативним оприлюдненням інформації на офіційних веб-сайтах судів загальної юрисдикції в мережі Інтернет як одним із шляхів надання громадянам доступу до інформації та доступу до судових рішень на основі Конституції України, Законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про судоустрій і статус суддів», «Про доступ до судових рішень», а також Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про права інвалідів.

2. Положення визначає порядок проведення громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції (далі – веб-сайти) під назвою «Доступ до правосуддя» та створення за її результатами рейтингу веб-сайтів (далі – громадська експертиза).

3. Громадська експертиза здійснюється на підставі технічних та змістовних критеріїв оцінки веб-сайтів у балах.

4. Максимальною загальною кількістю балів є 50 балів.

5. **Змістовні критерії оцінки веб-сайтів** поділяються на критерії корисності веб-сайту для осіб, які звертаються або мають намір звернутися до суду, а також критерії оцінки ролі веб-сайту у забезпеченні правосуддя, зміцненні до нього довіри та поширенні юридичної освіти.

6. **Критерії оцінки корисності веб-сайту для осіб, які звертаються або мають намір звернутися до суду** (максимальна кількість балів – 20 балів):

6.1. Питання здійснення правосуддя:

- надано точні контактні дані суду (адреса (із зазначенням поштового індексу), номер телефону) - 1 бал;
- наявна карта території навколо суду з інформацією, як дістатися до нього від автовокзалу/станції різними видами транспорту - 1 бал;
- дано актуальні відомості про режим роботи суду, розклад прийому громадян - 1 бал;
- наявний перелік справ, призначених до розгляду, - 1 бал;
- інформація про розмір судового збору є: (1) вичерпною, (2) зрозумілою для пересічного громадянина і поданою у привабливій формі - 2 бали;
- наявна інформація про те, як оплатити судові витрати, в тому числі номер банківського рахунку, години роботи каси - 1 бал;
- публікуються потрібні для громадян законодавчі приписи, що регламентують здійснення судочинства, стосуються функціонування судової влади, а також Конституція України, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, - 1 бал;
- наявні контактні дані неурядових організацій, які надають безкоштовну юридичну допомогу, - 1 бал;
- наявні зразки заяв, що використовуються в судовому процесі - 1 бал;
- наявна інформація про судових експертів та перекладачів - 1 бал;
- наявні форма зворотного зв'язку та електронна адреса суду - 1 бал; на повідомлення, відправлене до суду за допомогою цих засобів, протягом належного часу було надано вичерпну відповідь із застосуванням виразів ввічливості, підписану співробітником суду, ім'я прізвище та посада якого вказані – 1 бал;
- наявний перелік вакансій, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад - 1 бал.

6.2. Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації»:

- наявний порядок складання, подання запиту на інформацію - 1 бал;
- вказано, де знаходяться необхідні для цього запитувачам форми і бланки суду - 1 бал;
- повідомлено про порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності у сфері здійснення права на доступ до інформації - 1 бал;
- надано інформацію про систему обліку, види інформації, якою володіє суд - 1 бал;
- наявні звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію - 1 бал;
- надано інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядника інформації - 1 бал;

7. Оцінка корисності веб-сайтів для осіб, які звертаються або мають намір звернутися до суду, – це сума балів за п.п. 6.1-6.2 по шкалі від 0 до 20 балів.

8. Критерії оцінки ролі веб-сайту у забезпеченні правосуддя, зміцненні до нього довіри громадян та поширенні юридичної освіти (максимальна кількість - 10 балів):

- публікуються новини з життя суду: (1) вони регулярно оновлюються, (2), подані у привабливій для громадян формі (описи подій, фото) - 2 бали;
- публікуються рішення суду: (1) публікація рішень, (2) публікація рішення з тезами - 2 бали;
- наявна інформація про суддів суду: (1) перелік із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові всіх суддів суду, (2) перелік із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові всіх суддів суду, а також контактних даних голови суду та заступника (заступників) голови суду (службові номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти) - 2 бали;
- наявна сторінка прес-секретаря суду (1) з його контактними даними (адресою електронної пошти, телефоном), (2) веб-сайт прес-секретаря - 2 бали;
- публікація освітніх матеріалів, спрямованих на підвищення правосвідомості та правової культури (наприклад, брошури про права людини, основи функціонування правосуддя) - 1 бал;
- наявний перелік посилань на веб-сайти ряду органів державної влади та установ (Верховна Рада України, Адміністрація Президента України, Міністерство Юстиції України, Державна судова адміністрація, органи прокуратури, установи судової експертизи, нотаріальні контори та адвокатські компанії) - 1 бал.

9. Оцінка ролі веб-сайтів у забезпеченні правосуддя, зміцненні до нього довіри громадян та поширенні юридичної освіти - це сума балів за п. 8 по шкалі від 0 до 10 балів.

10 Технічні критерії оцінки веб-сайтів дозволяють оцінити, наскільки веб-сайт чітко і зрозуміло представляє доступне на ньому інформаційне наповнення та допомагає ним скористатися пересічному громадянину.

11. Технічні критерії веб-сайтів складаються з двох категорій: критеріїв оцінки доступності та критеріїв оцінки зручності веб-сайтів (максимальна кількість балів в обох категоріях - 10 балів).

12. Доступність веб-сайту означає ступінь, в якому можливість його бачити, розуміти і переглядати мають всі користувачі, незалежно від їхніх здібностей та обмежень, а також незалежно від властивостей програмного та апаратного забезпечення, що вони використовують.

13. Доступність веб-сайтів є умовою рівного доступу до інформації для людей з обмеженими можливостями, про що йдеться в ст. 9 Конвенції про права інвалідів.

14. Під час дослідження доступності веб-сайтів, вони оцінюються за 10 критеріями на предмет наявності потенційних бар'єрів та перешкод у доступі до їх змісту (п. 15). Особлива увага приділяється перешкодам, які можуть спричинити проблеми людям з порушеннями зору (сліпих та слабозорих). Вони можуть використовувати програми читання з екрану (англ. screen reader), спеціалізовані браузері, які встановлені на

комп'ютерах користувачів та відчитують вголос інформацію, що відображається на екрані комп'ютера користувача.

15. Критерії оцінки доступності веб-сайтів:

15.1. Адекватність тегів <TITLE> (назва сторінки).

Назви кожної сторінки на веб-сайті, відповідають змісту, змінюються на окремих сторінках веб-сайту - 1 бал.

Тег <TITLE> (елемент мови HTML, який використовується для опису назви веб-сторінки) в коді сторінки відіграє важливу роль і має включати назву сторінки, що переглядається, а не назву відповідного суду. Завдяки йому користувач може ідентифікувати відкриту сторінку, коли мінімізує («згорне») вікно браузера. Цей елемент також має велике значення при поданні результатів пошуку в мережі Інтернет. З його допомогою користувачу легше зрозуміти, на якій саме сторінці знаходиться інформація, що його цікавить. Для людей, що використовують програми читання з екрану, назва сторінки є головною інформацією про її зміст і читається цією програмою в першу чергу.

15.2. Контрастність/читабельність тексту веб-сайту.

Текст має відповідну контрастність і залишається читабельним при збільшенні його масштабу - 1 бал.

Для того, щоб користувач міг легко знайти інформацію, що його цікавить, і йому було зручно її прочитати, необхідні відповідні колір та розмір шрифту, а також інтервали між абзацами. Ці властивості, погано підібрані, можуть значно перешкоджати в перегляді веб-сайту й утруднити віднаходження потрібної інформації.

15.3. Альтернативні описи.

Зміст графічних елементів є описаним в атрибуті ALT. Графічні елементи декоративного характеру мають незаповнений атрибут ALT - 1 бал.

Важливим елементом доступності інтернет-сторінок для людей зі слабким зором є використання атрибуту ALT для зображень, що містяться на сторінці. Завдяки цьому програма аудіочитання з екрану може прочитати користувачу опис того, що є на зображенні.

15.4. Назва посилань.

Назви посилань, що використані на сторінці, дійсно описують зміст тієї сторінки, на яку посилаються - 1 бал.

Щоб навігація по веб-сайті була зрозумілою і простою, назва посилання повинна бути сформульована доступним для всіх користувачів чином, а також візуально відрізнятися від іншого тексту не тільки кольором, а також за допомогою підкреслення або стрілок, що дозволяє його легко помітити людям з ослабленим сприйняттям кольорів.

Назва посилання має описувати зміст сторінки, до якої воно веде, використання посилань «тут», «ось тут», «натисніть тут» утруднює користування веб-сайтом особливо особам сліпим і таким, що погано бачать й використовують програми аудіочитання з екрану.

15.5. Графічне оформлення сторінки представлене не у таблицях - 1 бал.

Створення веб-сайтів на основі таблиць – це архаїчний метод, який на даний момент вже є пережитком. Замість цього можна, наприклад, будувати сторінку з використанням блокових елементів <DIV> і сторінок стилів CSS. Використання таблиць під час форматування сторінок може створювати проблеми користувачам програм читання з екрану, які читають інформацію, що міститься на сторінці, у тій послідовності, в якій вона подана на сторінці, при цьому не береться до уваги важливість цієї інформації. Крім того, використання таблиць під час створення веб-сайтів збільшує час завантаження сторінки, чого слід уникати.

15.6. Відсутність помилок в HTML коді сторінки - 1 бал.

Валідність HTML та CSS коду перевіряється за допомогою сервісів <http://validator.w3.org/> - HTML та <http://jigsaw.w3.org/css-validator/> - CSS.

15.7. *Коректність відображення у основних браузерях та на основних платформах. Кросс-браузерна верстка.*

Коректність відображення веб-сторінок у основних браузерах (Mozilla, Safari, Internet Explorer, Chrome, Opera e.t.c.) останніх стабільних версій, а також на різних платформах (ПК, Планшет, Смартфон) - 1 бал.

15.8. *Вимкнені стилі.*

Сторінка відображається правильно при вимкнених стилях - 1 бал.

Текстові браузери і програми читання з екрану не використовують стилів для опису зовнішнього вигляду сторінки. Відключення в браузері стилів дозволяє перевірити те, чи буде веб-сайт читабельним і чи буде збережена інформація, що містяться в ньому, чи можна буде її прочитати, чи не буде вона змішуватися з іншими елементами сторінки. Для цього потрібна відповідна семантична розмітка веб-сторінки.

15.9. *Можливість вимкнення графіки.*

Сторінка відображається коректно після вимкнення графічних елементів - 1 бал.

На веб-сайтах, підлаштованих під потреби слабоворих повинна бути можливість відключення графіки. Неприйнятним є, щоб на віднайдення потрібної інформації на сторінці впливало те, ввімкнена чи вимкнена графіка.

В кращому разі користувач не побачить значок поруч з текстом, але у гіршому – все меню (наприклад, білий текст на білому фоні). Якщо у цьому випадку відсутнім буде альтернативний текст для зображень, такий веб-сайт не можна буде використовувати.

Для слабоворих користувачів, які відмовляються від показу зображень на своїх браузерах, це є суттєвою перешкодою.

15.10. *Визначена мова сторінки.*

В коді сторінки правильно визначена мова, що використовується на веб-сайті - 1 бал.

Визначення мови сторінки має велике значення для програм читання з екрану. Для створення доступного веб-сайту, цей атрибут має бути включений в опис сторінки.

16. Кожен критерій оцінюється одним або жодним балом. Оцінка доступності веб-сайтів – це сума балів за п.п. 15.1-15.10 по шкалі від 0 до 10.

17. Критерії оцінки зручності веб-сайтів:

17.1. *Графічне оформлення сторінок веб-сайту (взаємна узгодженість розміщення елементів сторінки, зручність розміщення інформації, естетика).*

При цьому головна сторінка є однією з найважливіших сторінок. Більшість користувачів з неї починають перегляд веб-сайту та пошук інформації на ньому. Важливим є ефективне використання місця на головній сторінці. На ній має бути розміщена необхідна і достатня кількість інформації для користувачів веб-сайтів. Інформація про новини має бути в основній частині головної сторінки, а не в інших розділах веб-сайту. Надлишкова кількість різної інформації на ній, значна кількість пунктів та банерів меню знижують зручність веб-сайту для користувача, розсіюють його увагу.

Інтерфейс веб-сайту має містити виключно інформацію, яка з великим ступенем імовірності є потрібною користувачам, тому що кожен зайвий блок інформації утруднює віднаходження теї інформації, що шукається.

17.2. *Зручність навігації по веб-сайту.*

Веб-сайт повинен бути прозорим і простим, мати зручну навігацію та не надто розгалужену структуру (не більше 3-ох рівнів вкладеності).

Доречним є обмеження кількості пунктів меню, згрупування їх у більш загальні розділи, завдяки чому користувачі можуть легше і швидше охопити поглядом всю інформацію сторінки та потрапити до розділу, що їх цікавить.

Послідовність розміщення елементів в меню має задовольняти нагальні потреби користувачів. Інформація, що є для них є найважливішою, а саме адреса, номери

телефонів та інші контактні дані, час роботи суду та номери банківських рахунків, мають знаходитися на початку меню.

Потрібним є зазначення поточного місця знаходження користувача в структурі веб-сайту (перехід до певного розділу меню має викликати виділення відповідного пункту меню, що спрощуватиме користувачу орієнтування, в якій саме частині веб-сайту він зараз знаходиться).

Метою у цьому випадку є спрощення структури, уникнення непотрібних сторінок, на яких майже немає інформації, а також уникнення великої кількості підпунктів меню.

Веб-сайт повинен надавати користувачам різні способи доступу до інформації (перегляд, пошук, наявність "карти сайту"), а також можливість завантаження шаблонів і документів у форматах PDF\DOC).

18. Кожен з критеріїв п.п. 17.1-17.2 оцінюється по шкалі від 0 до 5 балів. Оцінка зручності веб-сайтів – це сума цих балів по шкалі від 0 до 10.

19. Естетичний, легкий і приємний у використанні веб-сайт формує професійний імідж суду як доступної, сучасної державної установи, спрямованої на задоволення запиту суспільства на справедливе правосуддя та захист законних прав і свобод людини.

20. Для оцінки результатів громадської експертизи Асоціацією українських правників скликається Журі.

**«Доступ до правосуддя»:
про результати Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної
юрисдикції**

Судова влада як одна із гілок системи розподілу влади і забезпечення життя держави і суспільства, повинна формувати і утверджувати в правосвідомості громадян загальноприйняті принципи демократичного суспільства. Одним із яких є право на інформацію, обізнаність суспільства щодо процесів які відбуваються в житті того чи іншого органу держави, свідчить про відкритість даного суспільства. Оскільки судова влада відіграє досить суттєву функцію в житті держави, ми спробували проаналізувати, як суди загальної юрисдикції забезпечують право громадян на інформацію в мережі Інтернет.

Асоціацією українських правників було проведено громадську експертизу офіційних веб-сайтів судів та складено рейтинг на підставі даної експертизи. В загальному можна сказати що українські суди, на відміну своїх закордонних партнерів, не можуть похвалитись розробленістю власних веб-сайтів.

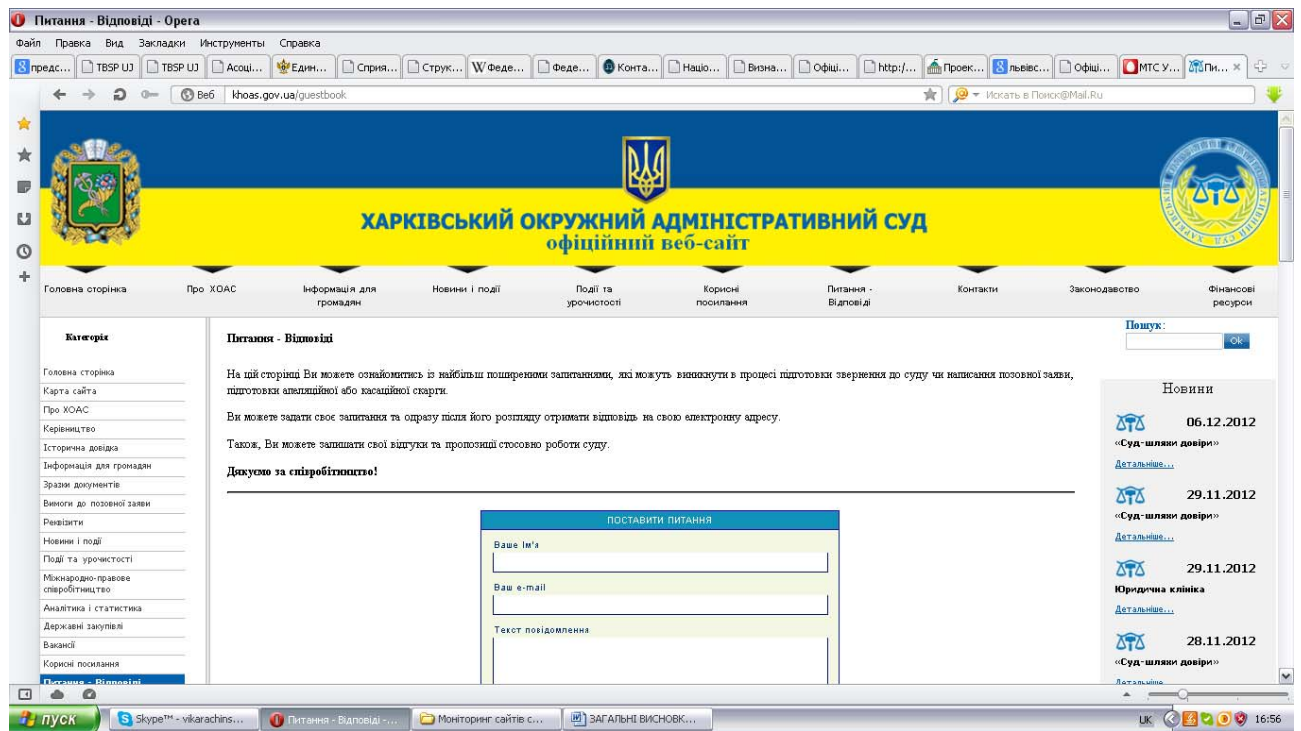
Тільки сімнадцять із проаналізованих офіційних веб-сайтів суддів мають власні структурні та дизайнерські рішення. Решта судів використовують веб-сторінки на офіційному сайті судової влади.

Щодо плюсів і мінусів веб-ресурсів всіх судів, то позитивним моментом є наявність точних контактних даних суду, адреси із зазначенням індексу, номера телефону, інформації про розмір судового збору, режим роботи суду і розклад прийому громадян. Також усі без винятку мають форми для складання запиту на отримання інформації та посилання на веб-сайти ряду органів державної влади та установ.

Недоліком веб-сайтів багатьох судів є відсутність переліку справ, призначених до розгляду, публікацій у сфері здійснення судочинства та функціонування судової влади, зразків заяв, які використовуються в судовому процесі, публікацій рішень судів, а також інших освітніх матеріалів.

Часто веб-сайти та веб-сторінки судів (в першу чергу – вкладки «Новини») не поновлюються своєчасно; окремі пункти меню сайтів не мають належного змістовного наповнення, тобто дані одиниці структури сайтів не включають жодної інформації. У цьому контексті як позитивний приклад, гідний наслідування слід відзначити веб-сайт, наприклад, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Серед позитивних нововведень можна назвати вкладку на веб-сайті Харківського окружного адміністративного суду «Питання-Відповіді», за допомогою якої громадяни мають можливість поставити запитання та оперативно отримати відповідь на нього на електронну адресу, залишити свої відгуки та пропозиції стосовно роботи суду. На цій сторінці є змога також ознайомитись із найбільш поширеними запитаннями, які можуть виникнути в процесі підготовки звернення до суду чи написання позовної заяви, підготовки апеляційної або касаційної скарги.

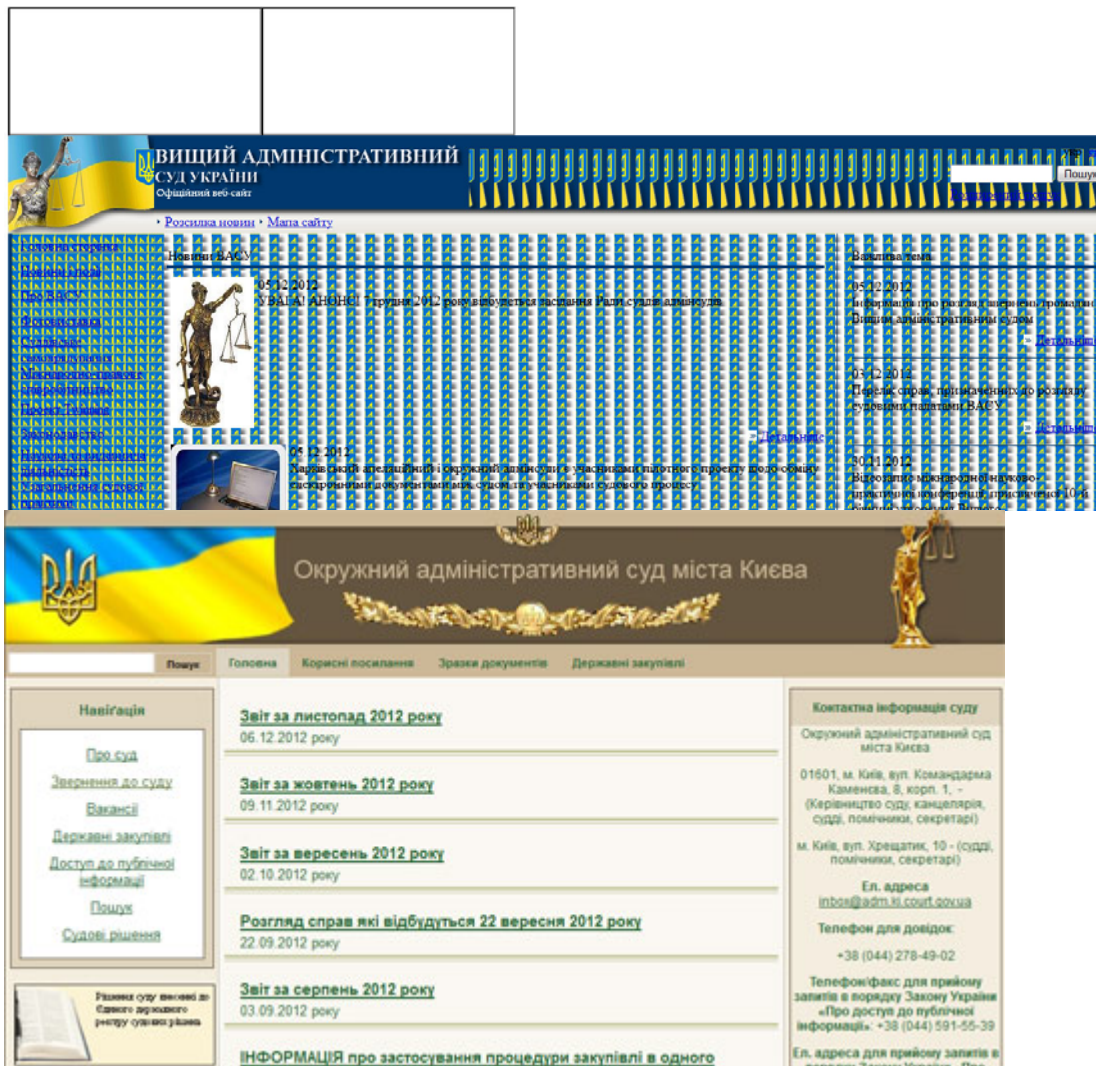
Вкладка на веб-сайті Харківського окружного адміністративного суду «Питання-Відповіді»

Майже всі сайти апеляційних судів областей, апеляційних адміністративних, апеляційних господарських, окружних адміністративних, районних, міськрайонних, міських та районних у містах судів знаходяться на одній платформі. У цій частині слід виокремити, наприклад, Чернівецький окружний адміністративний суд, Харківський апеляційний адміністративний суд та Апеляційний суд Автономної Республіки Крим (м. Сімферополь), сайти яких увійшли до десятки краших.

Що стосується технічних критеріїв оцінки, то вони були розділені на дві категорії: критерії оцінки доступності та критерії оцінки зручності веб-сайтів

Особлива увага при проведенні дослідження приділялась деталям, які можуть спричинити проблеми людям з порушеннями зору (сліпих та слабоворих). Вони можуть використовувати програми читання з екрану (англ. screen reader), спеціалізовані браузері, які встановлені на комп'ютерах користувачів та відчитують вголос інформацію, що відображається на екрані комп'ютера користувача. Перешкодами для нормального функціонування такого програмного забезпечення можуть стати помилки у коді HTML, некоректна верстка сторінки, неправильне відображення при вимкнених стилях, а також відсутність мета-даних та мови тексту у коді тощо.

Веб-сайти лише кількох судів повністю або практично повністю відповідають таким критеріям, серед них Вищий Господарський Суд України, Окружний адміністративний суд міста Києва, Луганський окружний адміністративний суд, Чернівецький окружний адміністративний суд, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим (м. Сімферополь) та інші які набрали 9 та 8 балів з 10 можливих. Абсолютно коректний, без помилок HTML код присутній лише на двох веб-сайтах Хмельницького Окружного Адміністративного Суду та Окружного адміністративного суду міста Києва.

Веб-сайт Окружного адміністративного суду міста Києва без помилок у внутрішньому коді

Така ситуація може спричинити серйозну перешкоду, щодо доступу до веб-сайтів судової гілки влади користувачам з вадами зору, а також користувачам, що використовують пристрої \ програмне забезпечення для доступу в інтернет, які не дозволяють відображати стилі та графічні елементи.

Некоректне відображення веб-сайту Вищого адміністративного суду при вимкнених стилях (браузери Opera, Chrome)

Варто зауважити, що велика кількість веб-сайтів функціонують на технічно застарілих платформах та мають архаїчний дизайн та внутрішню структуру коду. Непоодинокі випадки використання таблиць під час форматування сторінок, що може створювати серйозні проблеми користувачам, які використовують програми для читання з екрану, або мобільні пристрої при перегляді таких веб-сайтів.

Тут варто виділити веб-сайт Луганського окружного адміністративного суду та кількох інших, які практично повністю відповідають сучасним стандартам та вимогам до крос-браузерної верстки сторінок.

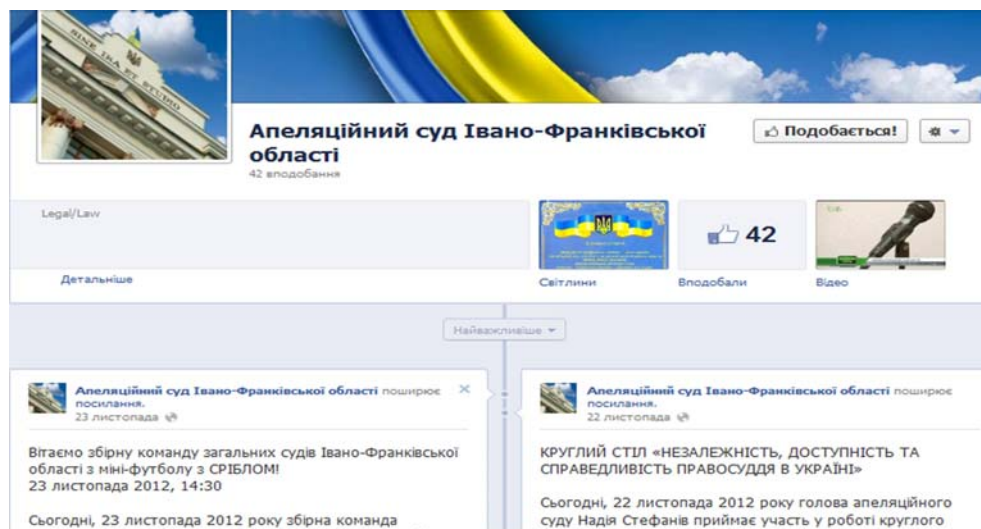
Окремо слід зупинитись на результатах оцінювання технічних критеріїв сторінок судів розміщених на Офіційному веб-порталі «Судова влада України» (<http://court.gov.ua/>).

Оскільки усі вони знаходяться на одній платформі, у рамках порталу – відповідна оцінка у них однакова та достатньо низька – усього 4 бали.

На нашу думку даний портал потребує доопрацювання з урахуванням вимог до доступності та сучасних стандартів розробки веб-сайтів. Єдиний інформаційний ресурс судової влади повинен давати можливість усім без винятку бачити, розуміти і переглядати інформацію, незалежно від їхніх здібностей та обмежень, а також незалежно від властивостей програмного та апаратного забезпечення, що вони використовують отримати повноцінний доступ до ресурсу. На даний момент портал виконує таку функцію лише частково. Слід також звернути увагу на заплутаність навігації та спірному графічному оформленні, невдалому юзабіліті та верстці даного ресурсу.

Таким чином веб-сайти розміщені у рамках Порталу отримали низькі оцінки у критеріях доступності, зручності та ролі веб-сайту у забезпеченні правосуддя

Хоча наявність представництв у соціальних мережах не була критерієм оцінки, варто відзначити Апеляційні суди Кіровоградської, Івано-франківської та кількох інших областей, які створили та наповнюють власні сторінки у мережі Фейсбук. Такий підхід дозволяє більш оперативно інформувати громадян про новини суду, зміни законодавства, а також при бажанні налагодити контакт з громадянами та оперативно реагувати на зауваження та пропозиції. На нашу думку це своєчасне та безумовно позитивне нововведення повинно братись на озброєння і іншими судами. Наступним кроком повинна стати інтеграція контенту веб-сайтів з соціальними мережами, відслідковування та аналіз соціальних реакцій і т.д

Фейсбук сторінка Апеляційного суду Івано-франківської області

Беручи до уваги мету експертизи, яка полягає в виявленні загальних процесів і тенденцій у сфері інформування інститутів громадянського суспільства про діяльність судової системи, оцінка систематичності та оперативності оприлюднення інформації на офіційних веб-сайтах судів загальної юрисдикції, проаналізовані були сайти майже всіх судів (за деяким виключенням, з огляду на значну їх подібність).

Роблячи загальний висновок, можна зазначити про недостатній рівень технічного та змістовного оформлення більшості веб-сайтів судів загальної юрисдикції, з виокремленням із загальної маси (з значним відривом) Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду України та Вищого Адміністративного Суду України.

Як показують комплексні результати оцінювання, перші дванадцять місць займають веб-сайти розроблені на власних платформах. Це свідчить не стільки про перевагу наявності окремого сайту для кожного суду, як про недоліки (технічні та

контентні) Офіційного веб-порталу «Судова влада України», на базі якого розміщуються понад 80% сторінок судів, що оцінювались. Даний портал безумовно потребує глибокої реконструкції та удосконалення, з урахуваннями вимог до доступності, зручності та корисності такого типу ресурсів.

**Голова Журі Першої громадської експертизи, Президент
Асоціації українських правників, доктор юридичних наук,
професор Костицький Василь Васильович**

Секретар Журі Першої громадської експертизи, заступник
відповідального секретаря Асоціації українських правників
Рачинська Вікторія Ярославівна

Рейтинг
офіційних веб-сайтів адміністративних судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»

Місце	Назва суду	WEB-адреса	Критерії корисності для клієнта	Роль веб-сайту у забезпеченні правосуддя	Кількість балів по змістовних критеріях	Оцінка доступності	Оцінка зручності	Кількість балів по технічних критеріях	Загальна кількість балів
I	Хмельницький окружний адміністративний суд	kmoas.gov.ua	16	7	23	8	8	16	39
	Окружний адміністративний суд міста Києва	oask.gov.ua	16	6	22	9	8	17	39
II	Вищий Адміністративний Суд України	vasu.gov.ua	17	8	25	5	8	13	38
	Харківський апеляційний адміністративний суд	khaas.gov.ua	17	7	24	7	7	14	38
III	Вінницький окружний адміністративний суд	voas.gov.ua	16	7	23	5	8	13	36
	Київський окружний адміністративний суд	adm.ko.court.gov.ua	17	6	23	4	9	13	36
	Луганський окружний адміністративний суд	loas.gov.ua	16	6	22	8	6	14	36
	Чернівецький окружний адміністративний суд	cvoas.gov.ua	16	6	22	6	8	14	36

**Рейтинг
офіційних веб-сайтів господарських судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»**

Місце	Назва суду	WEB-адреса	Критерії корисності для клієнта	Роль веб-сайту у забезпеченні правосуддя	Кількість балів по змістовних критеріях	Оцінка доступності	Оцінка зручності	Кількість балів по технічних критеріях	Загальна кількість балів
I	Вищий Господарський Суд України	arbitr.gov.ua	17	8	25	6	9	15	40
II	Господарський суд Херсонської області	ks.arbitr.gov.ua	17	6	23	4	7	11	34
	Одеський апеляційний господарський суд	oda.arbitr.gov.ua	15	7	22	4	8	12	34
III	Господарський суд Івано-Франківської області	if.arbitr.gov.ua	16	5	21	4	7	11	32
	Господарський суд Миколаївської області	mk.arbitr.gov.ua	17	6	23	4	5	9	32

**Рейтинг
офіційних веб-сайтів загальних судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції**

Місце	Назва суду	WEB-адреса	Критерії корисності для клієнта	Роль веб-сайту у забезпеченні правосуддя	Кількість балів по змістовних критеріях	Оцінка доступності	Оцінка зручності	Кількість балів по технічних критеріях	Загальна кількість балів
I	Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ	sc.gov.ua	18	9	27	7	9	16	43
II	Апеляційний суд Луганської області	apcourtlg.gov.ua	16	6	22	8	6	14	36
	Апеляційний суд міста Києва	apcourtkiev.gov.ua	17	7	24	6	6	12	36
	Апеляційний суд Чернівецької області	cva.court.gov.ua	16	7	23	4	9	13	36
III	Апеляційний суд Львівської області	lva.court.gov.ua	13	6	19	4	9	13	33
	Апеляційний суд Донецької області (м. Донецьк)	dna.court.gov.ua	17	5	21	4	5	9	33
	Апеляційний суд Одеської області	oda.court.gov.ua	17	5	22	4	6	10	33

**Рейтинг
офіційних веб-сайтів місцевих судів за результатами Першої громадської експертизи офіційних веб-сайтів судів загальної юрисдикції «Доступ до правосуддя»**

Місце	Назва суду	WEB-адреса	Критерії корисності для клієнта	Роль веб-сайту у забезпеченні правосуддя	Кількість балів по змістовних критеріях	Оцінка доступності	Оцінка зручності	Кількість балів по технічних критеріях	Загальна кількість балів
I	Керченський міський суд Автономної Республіки Крим	ket.cr.court.gov.ua	14	6	20	4	7	11	31
	Володимир-Волинський міський суд	vo.vl.court.gov.ua	14	6	20	4	7	11	31
II	Авдіївський міський суд Донецької області	avm.dn.court.gov.ua	14	6	20	4	6	10	30
	Люботинський міський суд Харківської області	lbt.hr.court.gov.ua	13	6	19	4	7	11	30
III	Бориславський міський суд Львівської області	brm.lv.court.gov.ua	14	5	19	4	6	10	29
	Іллічівський міський суд Одеської області	il.od.court.gov.ua	16	5	21	4	4	8	29
	Енергодарський міський суд Запорізької області	ed.zp.court.gov.ua	13	5	18	4	7	11	29

«СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Співзасновники журналу

Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Всеукраїнська громадська організація «Асоціація українських правників»

Рада співзасновників:

Гриценко І.С., доктор юридичних наук, професор;

Костицький В.В., член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор (*голова редакційної колегії*);

Шемшученко Ю.С., академік Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор;

Костицький М.В., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор.

Члени редколегії:

Балакірева О.М., кандидат соціологічних наук;

Басай В.Д., доктор юридичних наук, професор;

Безклубий І.А., доктор юридичних наук, професор;

Бостан С.К., доктор юридичних наук, доцент;

Вівчаренко О.А., доктор юридичних наук, доцент;

Гетьман А.П., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Захарченко П.П., доктор юридичних наук, професор;

Костенко О.М., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Костицький М.В., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Котюк І.І., доктор юридичних наук, професор;

Крупчан О.Д., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Марцеляк О.В., доктор юридичних наук, професор;

Марчак В.Я., доктор юридичних наук, професор;

Мельник Г.П., адвокат;

Мірошниченко А.М., доктор юридичних наук, професор;

Нагребельний В.П., член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор;

Наливайко Л.Р., доктор юридичних наук, професор;

Новицька Н.Б., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Новицький А.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Оніщенко Н.М., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Притика Ю.Д., доктор юридичних наук, професор;

Романенко Є.О., кандидат наук, Радник Голови Верховної ради України;

Ромовська З.В., доктор юридичних наук, професор;

Селіванов А.О., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Семчик В.І., академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Судаков В.І. член-кореспондент Української академії політичних наук, доктор соціологічних наук, професор;

Фурса С.Я., доктор юридичних наук, професор;

Швець М.Я., член-кореспондент НАПрН України, доктор економічних наук, професор;

Шемшученко Ю.С., академік Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор;

Шуба О.В., доктор політичних наук, професор;

Щербина В.С., член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Головний редактор – В.В. Костицький

Заступник головного редактора – Н.Б. Новицька

Редакція журналу не завжди поділяє позиції авторів з приводу висловлюваних проблем і не несе відповідальності за зміст авторських публікацій.

Журнал рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи (протокол № 6 від 11.04.2013 р.).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 18116-6916Р видане Міністерством юстиції України
07.09.2011.

Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи 01034, м. Київ,
вул. Паторжинського, 4, оф. 8,
тел./факс 228-50-12

ШАНОВНІ АВТОРИ!

Запрошуємо до співробітництва вчених, аспірантів, практичних працівників!

Для публікації в журналі «Соціологія права» приймаються неопубліковані раніше наукові праці в галузі соціології права, філософії права, загальної теорії права, а також що розглядають соціологічні та теоретичні проблеми права.

Фаховий журнал «Соціологія права» виходить чотири рази на рік (щоквартально).

Статті до публікації приймаються: №1 – до 20 березня; №2 – до 20 червня; №3 до 20 вересня; №4 – до 20 грудня.

Редакційна колегія журналу звертає увагу на обов'язкове дотримання вимог до наукових фахових видань та пропонує:

Рукопис подавати у двох примірниках українською, російською або англійською мовами та його електронну версію (структура та зміст якої повністю відповідають друкованому варіанту) у вигляді файлу:

- у текстовому редакторі Word, шрифт – Times New Roman, з розширенням .doc, кегль – 14;
- параметри сторінки – формат А-4, розташування тексту (таблиці, діаграми тощо) книжне з дотриманням таких розмірів полів: верхнього, нижнього і лівого – 2 см, правого – 1 см;
- відстань між рядками – 1,5 інтервал;
- кількість матеріалу однієї статті – 10 - 12 стор.

Стаття має передбачати такі обов'язкові структурні елементи:

УДК;

ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання автора;

назва статті;

анотація та ключові слова – укр., рос., англ. мовами;

до статті англійською мовою обов'язкова анотація українською;

постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями;

аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше аспектів загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття;

формулювання цілей статті (постановка завдання);

виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

використана література (згідно ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Нові правила бібліографічного опису. –

Режим доступу: [//www.ukrbook.net/DSTU_pabl.htm](http://www.ukrbook.net/DSTU_pabl.htm));

реферат статті англійською мовою обсягом 1 стор.

Рукопис статті повинен бути ретельно вичитаний, виправлений та підписаний автором.

Стаття має супроводжуватися довідкою про авторів (вказуються прізвище, ім'я та по батькові, вчене звання, місце роботи, посада, адреса електронної пошти і контактні телефони).

Весь текст повинен бути набраний в одну колонку без застосування будь-якого форматування.

Не допускається використання вставок та гіперпосилань.

Рукопис не має містити прихованого тексту і тексту, розміченого кольорами або підкресленнями.

Можна виділяти окремі частини тексту курсивом або напівжирним шрифтом.

Бібліографічні посилання подають, уникаючи автонумерації та автоматично генерованих кінцевих посилань.

Автор статті відповідає за правильність і достовірність викладеного матеріалу та за належність останнього йому особисто.

Редакція зберігає за собою право вносити до тексту редакційні зміни і скорочувати його.

Всі автори повинні подати рецензію на статтю.

Рецензія в обов'язковому порядку має висвітлювати такі питання:

- актуальність теми;
- новизна та обґрунтованість одержаних результатів;
- наукова (практична) цінність результатів.

Рецензія повинна бути підписана відповідними особами.

Разом з рукописом на папері подається файл на диску формату CD або текст статті надсилається електронною поштою на e-mail редакції: erlikh.sociology@yahoo.com та дублюється на адресу: natalka_bn@ukr.net

На диску мають бути тільки файли, які стосуються змісту статті.

На етикетці диску необхідно вказати прізвище та ініціали автора/авторів.

Після узгодження з Редакцією, автори можуть мати нагоду направляти матеріали статей, відгуків та підтвердження оплати послуг за e-адресою: natalka_bn@ukr.net або erlikh.sociology@yahoo.com

За надання послуг щодо розгляду, форматування, корегування, тиражування та ін. робіт пов'язаних з публікацією статей та виданням журналу пропонується здійснити оплату у розмірі 200грн.

Підписано до друку 06.06.13
Формат 60*84/8. Наклад 300 пр.

Видавець і виготовлювач – «Коло»
вул. Бориславська, 8, м. Дрогобич, Україна 82100
тел./факс: (03244) 2 90 60
e-mail: koloopera@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 498 від 20.06.2001